

Svein Blom

Yrkesstart og familiestiftelse

En analyse av sentrale begivenheter i
menns livsløp

Svein Blom

Yrkesstart og familiestiftelse
En analyse av sentrale begivenheter i
menns livsløp

Standardtegn i tabeller	Symbols in Tables	Symbol
Tall kan ikke forekomme	Category not applicable	.
Oppgave mangler	Data not available	..
Oppgave mangler foreløpig	Data not yet available	...
Tall kan ikke offentliggjøres	Not for publication	:
Null	Nil	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	Less than 0.5 of unit employed	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	Less than 0.05 of unit employed	0,0
Foreløpig tall	Provisional or preliminary figure	*
Brudd i den loddrette serien	Break in the homogeneity of a vertical series	—
Brudd i den vannrette serien	Break in the homogeneity of a horizontal series	
Rettet siden forrige utgave	Revised since the previous issue	r

ISBN 82-537-4054-9
ISSN 0332-8422

Emnegruppe
21 Befolkning

Emneord
Livsløpsanalyse
Menn
Samlivsstart
Seksualdebut
Yrkesstart

Design: Enzo Finger Design
Trykk: Falch Hurtigtrykk

Sammendrag

Svein Blom

Yrkesstart og familiestiftelse

En analyse av sentrale begivenheter i menns livsløp

Rapporter 94/13 • Statistisk sentralbyrå 1994

I denne rapporten analyseres en del viktige livsløpsbegivenheter for menn født i 1945 og 1960 med utgangspunkt i data fra Familie- og yrkesundersøkelsen 1988. Begivenhetene er første yrkesstart, seksuell debut, flytting hjemmefra, første samlivsinngåelse (ekteskap og samboerforhold), oppløsning av første samliv, inngåelse av samliv nummer to og første, andre og tredje barn.

Det er først og fremst tidspunktene for begivenhetene som analyseres. En sammenlikning av når de to fødselskullene opplever begivenhetene, gir innblikk i den historiske forandringen som har funnet sted. I noen grad trekkes det også sammenlikninger med de to tilsvarende fødselskull for kvinner.

I framstillingen er det dels benyttet enkle kumulative prosentfordelinger over hvor stor andel av kullene som innen ulike aldre har opplevd begivenheten. Ved hjelp av hasardateregresjon avdekkes også hvilke faktorer i oppveksten og den aktuelle livssituasjonen som framskynder/ev. utsetter begivenheten.

Rapporten viser at alder ved seksuell debut og ved flytting hjemmefra er omtrent uendret fra 1945- til 1960-kohorten for menn. Første samliv er framskyndet noe for begge kjønn, mens ekteskap og barn er blitt utsatt.

Menn med arbeiderbakgrunn og sønner av bønder og fiskere går tidligere ut i arbeid enn funksjonærsønner. Funksjonærsønnene er på sin side raskere til å flytte hjemmefra enn menn fra andre sosioøkonomiske grupper. Oppvekst i storby framskynder seksuell debut, mens religiøst engasjement utsetter den. Menn fra Sørlandet gifter seg oftere uten forutgående samboerforhold, får første barn tidligere og barn nummer tre oftere enn menn fra andre landsdeler. Menn med tre eller flere søsken begynner tidligere i arbeid og flytter tidligere hjemmefra enn menn med færre søsken.

Yrkesaktivitet bidrar ikke uventet til å framskynde menns tilbøyelighet til å flytte hjemmefra, inngå samliv og bli fedre. Tilbøyeligheten til å oppløse samliv er på den annen side vel dobbelt så høy for menn som verken er yrkesaktive eller under utdanning som for sysselsatte menn. Selv om utdanning i første omgang bidrar til å forsinke familiedanningen, stifter lavt utdannede menn noe sjeldnere egen familie enn høyt utdannede.

Emneord: Livsløpsanalyse, menn, samlivsstart, seksualdebut, yrkesstart.

Prosjektstøtte: Barne- og familiedepartementet har bidratt til finansieringen av studien.

Innhold

Figurregister	6
Tabellregister	6
1. Innledning	7
2. Data og metode	9
3. Yrkesstart	13
4. Seksuell debut	17
5. Flytting hjemmefra	21
6. Samliv	25
7. Barn	37
8. Avslutning	43
Litteratur	49
Utkommet i serien Rapporter fra Statistisk sentralbyrå etter 1. juli 1993 (RAPP)	52

Figurregister

3. Yrkesstart	
3.1. Andel menn med yrkeserfaring innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960	13
4. Seksuell debut	
4.1. Andel menn som hadde debutert seksuelt innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960	17
5. Flytting hjemmefra	
5.1. Andel menn som hadde flyttet hjemmefra innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960	21
6. Samliv	
6.1. Andel menn som hadde inngått første samliv innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960	25
6.2A. Andel menn som hadde inngått første ekteskap uten forutgående samboerforhold innen ulike aldre. Første samliv. Menn født 1945 og 1960	28
6.2B. Andel menn som hadde inngått første samboerforhold innen ulike aldre. Første samliv. Menn født 1945 og 1960	28
6.3A. Andel menn som hadde inngått første ekteskap innen ulike aldre. Første samliv. Menn født 1945 og 1960	30
6.3B. Andel menn som hadde inngått første ekteskap etter forutgående samboerforhold innen ulike varigheter av bestående samboerforhold. Første samliv. Menn født 1945 og 1960	30
6.4. Andel menn som hadde oppløst første samliv innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960	32
6.5. Andel menn som hadde inngått andre samliv innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960	34
6.6. Direkte ekteskap eller samboerstart i første og andre samliv. Menn født 1945 og 1960	36
7. Barn	
7.1. Andel menn som hadde fått sitt første barn innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960	37
7.2. Andel menn som hadde fått sitt andre barn innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960	39
7.3. Andel menn som hadde fått sitt tredje barn innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960	41
8. Oppsummering og avslutning	
8.1. Medianaldere for forskjellige hendelser. Menn og kvinner, født 1945 og 1960	43

Tabellregister

2. Data og metode	
2.1. Tekniske spesifikasjoner ved modellberegningene i kapittel 3-7	10
3. Yrkesstart	
3.1. Relative intensiteter for første yrkeserfaring. Menn født 1945 og 1960	14
4. Seksuell debut	
4.1. Relative intensiteter for seksuell debut. Menn født 1945 og 1960	18
5. Flytting hjemmefra	
5.1. Relative intensiteter for flytting hjemmefra. Menn født 1945 og 1960	22
6. Samliv	
6.1. Relative intensiteter for inngåelse av første samliv. Menn født 1945 og 1960	26
6.2. Relative intensiteter for inngåelse av direkte ekteskap og samboerforhold. Første samliv. Menn født 1945 og 1960	29
6.3. Relative intensiteter for inngåelse av første ekteskap etter forutgående samboerforhold. Første samliv. Menn født 1945 og 1960	31
6.4. Relative intensiteter for oppløsning av første samliv. Menn født 1945 og 1960	33
6.5. Relative intensiteter for inngåelse av andre samliv. Menn født 1945 og 1960	35
7. Barn	
7.1. Relative intensiteter for første barns fødsel. Menn født 1945 og 1960	38
7.2. Relative intensiteter for andre barns fødsel. Menn født 1945 og 1960	40
7.3. Relative intensiteter for tredje barns fødsel. Menn født 1945	42
8. Oppsummering og avslutning	
8.1. Medianaldere for forskjellige hendelser, etter høyeste utdanningsnivå på intervjudispunktet. Menn født 1945 og 1960	44
8.2. Relative intensiteter for forskjellige hendelser. Kvinner født 1945 og 1960	46
8.3. Samlivsinngåelse, ekteskapsinngåelse (i ethvert samliv) og første barn, etter høyeste utdanningsnivå på intervjudispunktet. Menn og kvinner født 1945	47

1. Innledning¹

I denne rapporten analyserer vi en del viktige hendelser i menneskers liv, begivenheter som vanligvis inntreffer i ungdomsalder og tidlig voksenalder. Alle hendelsene er viktige milepæler i overgangen fra oppvekstfamilien til en selvstendig tilværelse og til etablering av egen familie.

Begivenhetene

Begivenhetene det siktes til, er å begynne i arbeid, å flytte hjemmefra, seksuell debut, inngåelse av samliv og å få barn. Vanligvis har forhold som berører familiedannelse og barn blitt studert med utgangspunkt i kvinner. I denne rapporten er det menns aktiviteter som stilles i fokus. Dette er i tråd med nye idéer om at menns rolle i hjem og familie skal gjøres mer synlig.

Rapporten inneholder lite om kvalitative aspekter ved hendelsene som analyseres. Spørsmål om hvordan menn håndterer farsrollen, deltar i omsorgsoppgaver eller takler tilværelsen etter en skilsmisse, besvares ikke. Stort sett er det *tidspunktene* for de enkelte begivenhetene, og hvorvidt de overhodet *finnes sted eller ikke*, som analyseres.

Med utgangspunkt i et representativt datamateriale fra Familie- og yrkesundersøkelsen 1988 besvares spørsmål som: Når flytter menn hjemmefra? Når tar de sin første jobb? Når innleder de sitt første samliv? Hvor fort går deres samboerforhold over til ekteskap? Hvor mange opplever samlivsbrudd? Hvor mange innleder samliv nummer to? Når blir menn fedre? Hvor mange får tre barn?

Fokus på menn

Nyere mannsforskning hevder at menns liv bør studeres og forstås på sine egne premisser, uten for mange forstyrrende sideblikk til kvinner (Mannifest

1989). Det var da også den opprinnelige intensjonen for arbeidet med denne rapporten. Vi kom likevel etter en stund til at flere av funnene om menn ville bli mer meningsfulle om de kunne kontrasteres til tilsvarende funn for kvinner. Det er derfor i begrenset grad gitt opplysninger om de samme hendelsene for kvinner.

To fødselskohorter

Analysene er gjort på menn (og i noen grad altså også på kvinner) født i 1945 og 1960. Ved å sammenlikne når de enkelte begivenhetene inntreffer for disse to fødselskohortene², kan en få et inntrykk av den historisk forandringen som har funnet sted i løpet av 15-årsintervallet. Det er klart at det ikke er likegyldig i hvilken historisk periode en person har sin oppvekst. De sosiale og økonomiske betingelsene som omgir den enkelte, er selvsagt viktige rammebetingelser for de valg og beslutninger som tas.

Det er således langt fra det samme å ha sin barndom i de stabile, vekstoptimistiske og tradisjonelle 1950-årene, som 1945-kohorten hadde, og det å vokse opp i etterdønningene etter høykonjunktur, "ungdomsopprør" og kvinnefrigjøring, som ble 1960-kohorten til del. Det er annerledes å være 15 år i 1975 enn i 1960.

Andre bakgrunnsfaktorer

Foruten denne forskjellen i historisk kontekst har personene også andre forskjeller i sine utgangsbetingelser. De økonomiske ressursene som barna får del i gjennom foreldrene, varierer med familiens sosioøkonomiske status. Påvirkningen som den enkelte utsettes for når det gjelder forventninger om framtidig utdanning, yrke og livsførsel, varierer trolig også etter sosioøkonomisk status. Hvorvidt det er mange søsken i familien, om

¹ Turid Noach og Lars Østby har gitt verdifulle kommentarer til rapporten.

² En kohort kan defineres som "en gruppe personer som har opplevd en viktig hendelse i en avgrenset periode". En fødselskohort er personer som er født i samme kalenderår.

oppveksten fant sted i grisgrendte strøk eller i en storby, i Nord-Norge eller på Sørlandet, i et religiøst eller et irreligiøst hjem - alt dette influerer ventelig også på atferden.

Vi analyserer derfor hvilke av bakgrunnsfaktorene som bidrar mest til å framskynde, ev. forsinke, den enkelte begivenhet. For første yrkesstart, flytting hjemmefra og seksuell debut, som nærmere 100 prosent av "normalbefolkningen" opplever, blir det hele et spørsmål om hvor tidlig eller sent i livsløpet overgangen skjer. For mer "eksklusive" overganger, som f.eks. det å få tredje barn og det å oppløse første samliv, blir det mer snakk om hvorvidt overgangen i det hele tatt finner sted.

Utdanning

To andre forhold vil også ventelig influere på atferden. Det er hvor mye utdanning den enkelte tar og hvorvidt vedkommende er yrkesaktiv eller ikke. Utdanning vil sannsynligvis forskyve tidspunktet for yrkesstart til høyere aldere. Det er en nokså triviell hypotese. Men utdanning vil trolig også virke inn på tidspunktene for de andre hendelsene, som f.eks. første samlivsinngåelse og første barn. Mest sannsynlig blir disse hendelsene forsinket ved at personene tar utdanning. Hvorvidt dette gjelder alle hendelsene eller bare noen av dem, blir undersøkt empirisk. Det kan forresten godt tenkes at høyere utdanning bidrar til å framskynde tidspunktet for en manns samlivsinngåelse dersom utdanning gjør at han blir mer attraktiv som partner.

Yrke

Hvordan virker yrkesaktivitet inn på de enkelte begivenhetene? En rimelig hypotese er at menn er mer tilbøyelige til å inngå samliv og til å bli fedre når de er yrkesaktive enn når de ikke er i arbeid. Bakgrunnen for hypotesen er at menn tradisjonelt har vært familiens hovedforsørger. Forventninger om at han fortsatt skal spille en slik rolle, influerer trolig på kvinnenens valg av samlivspartner. I forlengelsen av dette er det interessant å undersøke hvordan yrkesaktivitet - eller snarere mangelen på det - virker inn på tilbøyeligheten til å oppløse første samliv. Er effekten den samme eller motsatt? Og hvordan er effekten av yrkesaktivitet på tilsvarende livsløpsbegivenheter for kvinner?

Menn uten familie

Til slutt reiser vi spørsmålet om hvilke menn som ikke danner familie. Hvor mange er de, og hva er det som karakteriserer dem?

2. Data og metode

Data

Datamaterialet som denne rapporten bygger på, er hentet fra Familie- og yrkesundersøkelsen 1988 - en landsrepresentativ intervjuundersøkelse foretatt av Statistisk sentralbyrå (Statistisk sentralbyrå 1991, Blom og Noack 1992). Undersøkelsens hovedformål er å muliggjøre studier av demografisk atferd i et livsløpsperspektiv.

4 019 kvinner og 1 543 menn fra utvalgte fødselskohorter er intervjuet om når de flyttet hjemmefra, om samlivsperioder (ekteskap og samboerforhold), barn/svangerskap, utdanning og yrkesaktivitet. Alle disse sentrale livsløpsbegivenhetene er tidfestet til måned og år.

Feltarbeidet ble utført av SSBs faste intervjuerstab i tidsrommet oktober 1988-august 1989. Nærmere tre firedeler av intervjuene fant sted innen utgangen av 1988. Frafallet var 19 prosent for kvinnene og 22 prosent for mennene. De aller fleste intervjuene ble foretatt ved personlige besøk i hjemmet og varte i gjennomsnitt 54 minutter for kvinner og 55 minutter for menn.

Det er først og fremst menn født i 1945 og 1960 som analyseres i denne rapporten. Ved utgangen av 1988 var de henholdsvis 43 og 28 år gamle.

For å ha noe å sammenlikne med vil vi i begrenset grad trekke inn data fra kvinnekohortene født i 1945 og 1960 der det faller naturlig. De øvrige kvinnekohortene født i 1950, 1955, 1965 og 1968 vil ikke bli analysert.

Metode

Rapporten tar utgangspunkt i noen sentrale livsløpsbegivenheter. Hvert kapittel innledes med en presentasjon av når begivenheten finner sted i

livsløpet. Det gjøres ved hjelp av kumulative prosentfordelinger etter alder og kohort. Den såkalte medianalder oppgis, dvs. ved hvilken alder halvparten av kohorten har opplevd begivenheten.

Deretter anvendes en mer komplisert analysemetode for å studere hvilke undergrupper av befolkningen som er mest tilbøyelige til å oppleve begivenheten. Metoden går ut på å beregne *overgangsintensiteter (hasardrater)* for individer som er på vei fra én tilstand (ikke opplevd begivenheten) til en annen (opplevd begivenheten). Overgangsintensiteten er et mål for strømmen mellom de to tilstandene, eller, mer presist, for sannsynligheten pr. tidsenhet (den "momentane sannsynligheten") for at den som ikke har opplevd begivenheten, skal oppleve den.

Hvis det antas at intensiteten er konstant innen gitte tidsintervaller, kan intensiteten estimeres ved hjelp av såkalte "occurrence/exposure"-rater, dvs. forholdet mellom antall begivenheter (eller hendelser) i løpet av tidsintervallet og den totale risikotiden for befolkningen i intervallet.

Intensiteten kan beregnes for forskjellige undergrupper av befolkningen dersom en også har tilgang til andre karakteristika ved individene som opplever/ikke opplever begivenheten, dvs. individenes verdier på visse kovariater (bakgrunnsfaktorer, variabler). Kovariatene kan være faste eller tidsvarierende, dvs. endre verdier over tid. Ved en multivariat analyse av intensiteten (hasardrateregresjon) kan en få estimater for effekten av den enkelte kovariat samtidig som en kontrollerer for effektene av de øvrige kovariatene.¹

I vår rapport skal vi bare holde oss til enkle hovedeffektsmodeller, dvs. modeller uten samspill

¹ For en elementær innføring i metoden, se Trussel og Hammerslough 1983.

mellom variablene. La oss f.eks. si at det er overgangen fra barnløs til første barn som skal analyseres. Intensiteten (μ) er da gitt ved formelen

$$\mu = e^C \cdot e^{\beta_k K} \cdot e^{\beta_o O} \cdot e^{\beta_l L} \cdot e^{\beta_s S} \cdot e^{\beta_z Z} \cdot e^{\beta_r R} \cdot e^{\beta_t T}$$

der C er et konstantledd, K står for fødselskohort, O oppvekststed, L landsdel, S sosioøkonomisk bakgrunn, Z søsken, R religiøs aktivitet og T alder. β 'ene representerer effektparameterne som skal estimeres, og e er grunntallet i den naturlige logaritme. I noen modeller kan T være tid/varighet fra én begivenhet til en annen, f.eks. fra samlivsstart til oppløsning av samlivet eller fra første til andre barn.

Resultatene fra modeller med bare hovedeffekter kan tolkes på følgende måte: To grupper av menn med samme verdier på alle kovariatene unntatt én, f.eks. fødselskohort, vil ha samme form på intensitetskurvene bortsett fra at den ene kurven vil ligge over den andre. For 1945-kohorten vil intensiteten være lik den felles intensiteten, μ_f , multiplisert med en konstant $e^{\beta_k=45}$, mens intensiteten for 1960-kohorten vil være lik μ_f multiplisert med en konstant $e^{\beta_k=60}$. Effekten av å tilhøre den ene fødselskohorten framfor den andre uttrykkes som relative intensiteter (relative "risiko"). Den relative intensiteten er i dette tilfellet gitt ved $\mu_f \cdot e^{\beta_k=45} / \mu_f \cdot e^{\beta_k=60} = e^{\beta_k=45} / e^{\beta_k=60}$. Dersom 1945-kohortens relative intensitet f.eks. er 1.50, betyr det at personer som tilhører denne kohorten, har 50 prosent høyere risiko for å oppleve begivenheten jamført med personer født i 1960.

Regresjonsmodellene er estimert ved hjelp av programpakken LOGLIN (versjon 1.63, Olivier og

Neff 1976) som forutsetter stykkevis konstante intensiteter innen gitte tidsintervaller og kategoriske (dvs. grupperte) kovariater. Estimeringen går ut på å finne de parameterverdiene som maksimerer sannsynligheten ("likelihood") for å få det observerte resultatet under den gitte modellantakelsen.

To ellers like modeller sammenliknes for å avgjøre om tilpasningen til data blir signifikant bedre dersom en inkluderer en ekstra kovariat eller en interaksjon. Forskjellen mellom $-2 \cdot \log$ aritmene til de to modellenes likelihood er χ^2 -kvadrat-fordelt, og antall frihetsgrader er lik forskjellen mellom antall parametere som estimeres i modellene. Hvorvidt den utvidete modellen gir en bedring i modelltilpasning som er statistisk signifikant, avgjøres ved χ^2 -kvadrattest.

I estimeringene som presenteres i de følgende kapitler, er det visse forskjeller i hvordan den enkelte modell er spesifisert. Dersom den studerte begivenheten gjennomgående finner sted relativt tidlig i livet (som f.eks. første yrkeserfaring for menn), må observasjonsperioden legges tidligere enn om begivenheten skjer forholdsvis sent (f.eks. det å bli far). Avhengig av hvor tett sammenklemt i tid de enkelte begivenhetene inntreffer, vil også lengden av hvert intervall med antatt konstant intensitet, måtte avpasses. Endelig vil det være forskjellige grupper av personer som er under risiko for å oppleve den enkelte hendelsen. F.eks. er det bare tobarnsfedre som er under "risiko" for å få tredje barn, mens alle vil i prinsippet kunne oppleve å få det første barnet. Den såkalte "massen" vil altså variere fra modell til modell.

Tabell 2.1 gjør rede for slike forskjeller i spesifikasjonen av hasardratemodellene.

Tabell 2.1. Tekniske spesifikasjoner ved modellberegningene i kapittel 3-7

Overgang	Tidsakse	Observasjonsperiode (år)	Lengde av intervall ¹ (md.)	Masse ²	Tabell
Første yrke	Alder	14-26	12	Alle	3.1
Seksuell debut	Alder	12-24(modell 1) 14-24(modell 2)	12	Alle	4.1
Flytting hjemmefra	Alder	14-26	12	Alle	5.1
Første samliv	Alder	16-28	12	Alle	6.1
Direkte ekteskap	Alder	16-28	12	Alle ³	6.2
Samboerforhold	Alder	16-28	12	Alle ⁴	6.2
Samboer gifter seg	Varighet	0,5-6	6	Samboere ⁵	6.3
Samlivsoppløsning	Varighet	1-13	12	I første samliv	6.4
Andre samliv	Varighet	1-8	12	Har oppløst første samliv	6.5
Første barn	Alder	18-30	12	Alle	7.1
Andre barn	Varighet	1-10	12	Har ett barn	7.2
Tredje barn	Varighet	1-10	12	Har to barn	7.3

¹ Med antatt konstant intensitet.

² Personer som beregningen omfatter.

³ Sensurering ved samlivsstart som samboer.

⁴ Sensurering ved inngåelse av direkte ekteskap.

⁵ Sensurering ved oppløsning av samboerforholdet.

Modellene er estimert for kohortene samlet og for hver kohort for seg (eneste unntak: tredje barn). Dertil er det for de fleste overgangene estimert to modeller, én med bare de mest "bakenforliggende" faste kovariatene som forklaringsvariabler (modell 1) og én der også de tidsvarierende kovariatene er trukket inn (modell 2). For å spare maskintid er en eller flere av de minst forklaringskraftige faste kovariatene sjaltet ut i modell 2.

Variabler

Følgende variabler blir benyttet som "avhengige" i denne analysen (effektvariabler):

Start på første jobb

Yrkes- og utdanningsaktivitet er kartlagt fra 14-årsalderen til intervju tidspunktet. Overlappende perioder med yrke og utdanning kunne registreres. Kortere perioder med yrkesaktivitet enn tre måneder og perioder der arbeidstiden er under ti timer pr. uke er ikke registrert.

Seksuell debut

Kalenderår for første samleie er oppgitt. Spørsmålet har til dels høye andeler uoppgitt/"husker-ikke"/"vet-ikke"-svar (22 prosent for menn født i 1945, 12 prosent for menn født i 1960, 14 prosent for kvinner født i 1945 og 7 prosent for kvinner født i 1960). Disse er ekskludert fra analysen av seksuell debut.

Flytting fra oppveksthjemmet

Respondentene er bedt om å oppgi når de flyttet fra oppveksthjemmet "for godt" (måned og år). I instruksjonen er dette definert til å ha bodd borte fra foreldrehjemmet "minst seks netter i uken i minst tre måneder i sammenheng" og deretter ikke flyttet tilbake igjen "annet enn for kortere perioder (maksimum seks måneder)". Respondenten skal også regnes som flyttet idet han/hun etablerer sin egen husholdning, selv om han/hun fortsatt bor i foreldrenes hus. Fenomenet flytting hjemmefra er komplisert (for drøfting, se Texmon 1993). Også her er det noen uoppgitt-svar (høyest andel blant menn født i 1945: 6 prosent). Disse er holdt utenfor analysen. Texmon 1992 har nærmere detaljer om dataene.

Samliv

Alle samliv (samboerforhold og ekteskap) respondentene har levd i, er kartlagt. Inngåelsestidspunkt, samlivstype, tidspunkt for de facto opphør og opphørsgrunn (fracflytting, død) er registrert. Det ble ikke satt noen

minimumsgrense for samlivets varighet, men i praksis har ikke samliv kortere enn én måned kommet med.¹

Barn

Menn ble bedt om å tidfeste sine "biologiske barn", mens kvinner skulle gi opplysninger om hvert av sine svangerskap (levendefødsler, dødfødsler og aborter).

Nedenfor følger en oversikt over de uavhengige variablene (forklaringsvariablene) som inngår i de multivariate analysene. De fem første variablene utgjør faste kovariater, mens de to siste er tidsvarierende. De faste kovariatene er alle (med ett unntak) fastlagt tidlig i oppveksten og kan derfor brukes til å forklare atferd senere i livet.

Oppvekststed

Karakteren av stedet hvor respondenten vokste opp. Den opprinnelige skalaen med fem kategorier er redusert til tre: spredtbygd/annet/stor by.

Landsdel

Respondentens oppvekststed (før fylte 16 år). Kommunekoder er aggregert til koder for landsdeler: Oslo og Akershus/Østlandet ellers/ Agder og Rogaland/Vestlandet/Trøndelag/Nord-Norge.

Sosioøkonomisk bakgrunn

Utgangspunktet er hovedforsørgerens yrke under respondentens oppvekst. Tresifrete yrkeskoder er kodet om til sosioøkonomisk status og gruppert i fire: ufaglært arbeider/faglært arbeider og lavere funksjonær/midlere og høyere funksjonær/bønder og fiskere.

Antall søsken

Respondentens søskentall: 0/1-2/3 eller flere.

Religiøs aktivitet

Antall kirkebesøk eller religiøse møter respondenten oppgir å ha vært på i løpet av siste 12 måneder; bryllup, barsedåp og begravelser unntatt. Selv om variabelen knytter seg til situasjonen ved intervju tidspunktet, benytter vi den som en indikator på religiøs virksomhet/påvirkning også i barndommen. Basale verdier, som religiøsitet, har vist seg å være ganske stabile gjennom livsløpet (Rokeach 1973).

Utdanningsnivå

En utdanning skulle omfatte minst 300 undervisningstimer pr. år for å bli registrert. I

¹ Samlivshistoriene er blitt omkodet for åtte av mennene (én i 1945-kohorten og sju i 1960-kohorten). Et oppløst samboerforhold som kort etter følges av direkte ekteskap, er kodet om til sammenhengende samliv med start som samboer og overgang til ekteskap. Samlivshistoriene for kvinner er ikke undersøkt på samme måte.

praksis er alle oppgitte utdanninger, unntatt svært korte og ubetydelige kurs, blitt kodet. Variabelen uttrykker respondentens høyeste utdanningsnivå ved utgangen av hver måned siden 14-årsalderen. Utdanningen må være rapportert "fullført" før den regnes med. Nivåene er: grunnskole (7-9 år)/videregående skole (10-12 år)/høyskole og universitet (13 år eller mer).¹

Aktivitetsstatus

Respondentens virksomhet (aktivitet) hver måned siden 14-årsalderen er kodet. Variabelen har disse tre kategoriene: ikke-aktiv/arbeid (dvs. i inntektsgivende arbeid)/utdanning. Kombinert yrkes- og utdanningsaktivitet er lagt til kategorien "utdanning". Intervaller på opptil tre måneder mellom to påfølgende utdanningsperioder (sommerferier!) oppfattes som sammenhengende utdanning.

¹ Varighet ved "normal studieprogresjon" er gitt i parentes.

3. Yrkesstart

Å opprettholde sitt liv ved eget arbeid gir uavhengighet og selvrespekt, sentrale elementer i forestillingen om hva det vil si å være mann (Thompson og Pleck 1987). Rollen som familieforsørger er dessuten nært knyttet til mannrollen (Astrachan 1989, Bernard 1989). Selv etter at gifte kvinner og mødre ble yrkesaktive, har menn og fedre i varierende grad beholdt et særlig ansvar for det økonomiske underhold av familien.

Et fotfeste i yrkeslivet er med andre ord av stor betydning for menn. Tidlig yrkeserfaring er imidlertid ikke uten kostnader. Det kreves som oftest langvarig utdanning for å kvalifisere seg for gode og inntektsbringende jobber. Selv om arbeid og utdanning lar seg kombinere, er de to ofte på kollisjonskurs (når en ser bort fra sommerjobber i ferier).

80 prosent av mennene har yrkeserfaring i 20-årsalderen

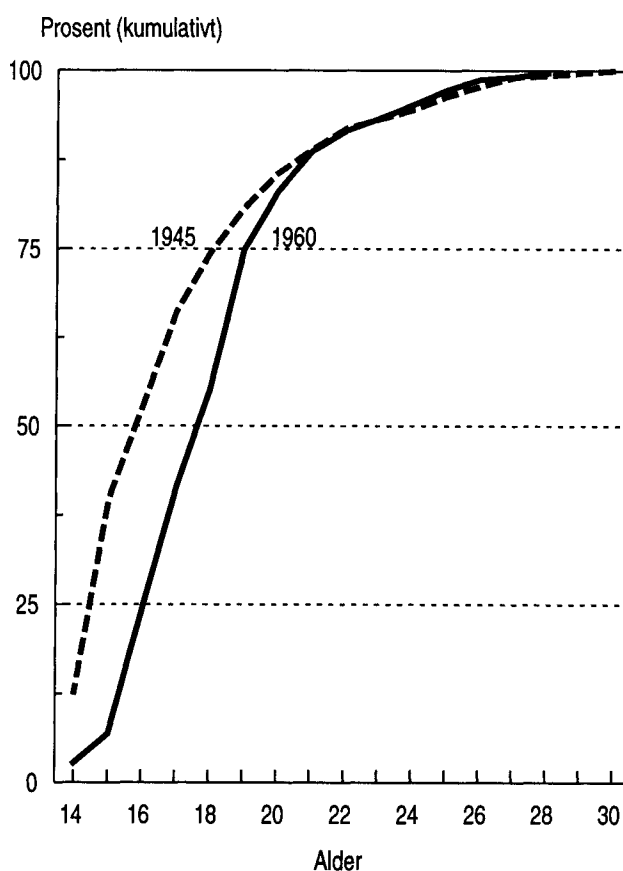
Figur 3.1 viser når menn født i 1945 og 1960 gjør sin første yrkeserfaring av noen betydning (minst tre måneder i sammenheng og mer enn ti timer pr. uke). Som vi ser, stiger andelen med yrkeserfaring raskt i tenårene og når over 80 prosent allerede i 20-årsalderen. I de neste åtte år stiger andelen til nærmere 100 prosent.

1945-kullet går tidligere ut i jobb enn 1960-kullet. Først i 20-årene er andelen med yrkeserfaring i 1960-kullet den samme som i 1945-kullet. Det må være utvidelsen av den obligatoriske skolegangen fra sju til ni år som er bakgrunnen for at 1960-kullet begynner senere i arbeid, altså en institusjonelt påført forsinkelse. Vedtaket om niårig obligatorisk grunnskole ble gjort allerede i 1959, men reformen var ikke fullført før i 1974-1975 (Monsen 1993).

Medianalderen ved yrkesstart for de to kullene, dvs. den alderen da halvparten av kullene har jobbet

sammenhengende i minst tre måneder, er 16,3 år for 1945-kullet og 18,1 år for 1960-kullet.¹ Forskjellen er altså nærmere to år. Det er det samme antall år som den obligatoriske skolegangen ble utvidet med. Forskyvningen i yrkesstart kan også tenkes å henge sammen med at det med forlenget utdanning har blitt flere som går rett fra skolebenken til å avtjene verneplikten.

Figur 3.1. Andel menn med yrkeserfaring innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960

¹ Når medianaldere oppgis, representerer sifferet etter komma tideler av år (ikke antall måneder).

Tabell 3.1. Relative intensiteter for første yrkeserfaring.¹ Menn født 1945 og 1960

	Begge		1945		1960	
	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2
KOHORT						
1945	1	1				
1960	.77 (***)	.94				
OPPVEKSTSTED						
Spredtbygd	1.32	1.34	1.21	1.26	1.52	1.42
Annet	1	1	1	1	1	1
Stor by	1.03 (***)	1.01 (***)	1.08	1.07	.97 (***)	.96 (**)
LANDSDEL						
Oslo og Akershus	1.07	1.23	1.00	1.12	1.13	1.32
Østlandet ellers	1	1	1	1	1	1
Agder og Rogaland	.98	.92	1.07	.96	.84	.85
Vestlandet	.84	.89	.97	1.02	.68	.78
Trøndelag	.86	.88	.98	1.01	.70	.70
Nord-Norge	1.17 (**)	1.26 (***)	1.25	1.39	1.01 (***)	1.00 (***)
SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN						
Ufaglært arbeider	1.75	1.84	1.75	1.92	1.93	1.84
Faglært arbeider/lavere funksjonær	1.58	1.68	1.60	1.80	1.72	1.63
Midlere og høyere funksjonærer	1	1	1	1	1	1
Bonde/fisker (selvstendig)	1.79 (***)	2.03 (***)	2.01 (***)	2.41 (***)	1.62 (***)	1.65 (***)
ANTALL SØSKEN						
0	1.05	.93	1.00	.92	1.38	1.20
1-2	1	1	1	1	1	1
3+	1.28 (***)	1.28 (***)	1.31 (**)	1.31 (**)	1.26 (*)	1.23 (*)
RELIGIØS AKTIVITET						
0 ganger	1.04	1.09	1.03	1.09	1.05	1.07
1-2 ganger	1	1	1	1	1	1
3+ ganger	.83 (*)	.84 (**)	.84	.81 (*)	.87	.96
UTDANNINGSNIVÅ						
Grunnskole		.12		.15		.09
Videregående skole		1		1		1
Universitet og høyskole		1.86 (***)		2.08 (***)		1.65 (***)
-2LN LIKELIHOOD	10587.99	9974.79	5158.34	4941.00	5152.82	4705.79
D.F.	28	30	27	29	27	29
N	1424	1424	713	713	711	711

¹ Referanse kategorien for hver faktor er gitt relativ intensitet 1, notert uten desimaler.

* p < .05 ** p < .01 *** p < .001

Menn født i 1945 er nærmere ett år eldre idet de møter yrkeslivet enn menn født 10-20 år tidligere. INAS' yrkeshistorieprosjekt fra 1971 fant at medianalderen for første yrkesstart for mannskullene født i 1921, 1931 og 1941 var henholdsvis 15,4, 15,5 og 15,5 år (Skrede 1976).¹

Kvinner er senere ute

Kvinneskullene fra 1945 og 1960 er senere ute med å skaffe seg yrkeserfaring enn tilsvarende mannskull. Deres medianaldere for første yrkesstart er

henholdsvis 17,0 og 18,6 år. Til tross for at (eller kanskje fordi) kvinner er tidligere ute enn menn når det gjelder samlivs- og familieerfaring (jf. senere kapitler), ligger de etter når det gjelder tidspunktet for første jobberfaring.

Sønner av bønder og arbeidere får tidligst yrkeserfaring

Sosioøkonomisk bakgrunn er den enkeltfaktoren som har mest å si for når mennene går ut i arbeidslivet (tabell 3.1). Intensiteten er nærmere

¹ Her er minimumsgrensen for en jobs varighet satt ved én måned, altså lavere enn vår.

80 prosent høyere for sønner av ufaglærte arbeidere og selvstendige i primærnæringene enn for sønner av midlere og høyere funksjonærer. Høy intensitet betyr tidligere yrkeserfaring. Det er nærliggende å se dette som en avspeiling av hvordan sosioøkonomisk status overføres mellom generasjonene. Høyere stillinger i samfunnets lagdeling krever høyere utdanning og dermed senere yrkesstart. Det er verd å merke seg at "overrisikoen" for tidlig yrkesstart blant sønner av bønder/fiskere ikke elimineres av at det kontrolleres for landsdel og urbaniseringsgrad.

At menn født i 1960 gjør sin første yrkeserfaring senere enn menn født i 1945, framgår for øvrig også av den multivariate analysen ved at intensiteten for 1960-kohorten er vel 20 prosent lavere enn intensiteten for 1945-kohorten etter kontroll for andre bakgrunnsfaktorer (modell 1).

Tidligere yrkesstart i spredtbygde strøk
Menn som vokste opp i typisk spredtbygde strøk, hadde noe høyere tilbøyelighet til å gå tidlig ut i arbeid enn menn som vokste opp i andre strøk av landet. Terskelen mellom bosted og arbeidsplass for menn kan være lavere i spredtbygde enn i tettbygde strøk og således lettere å forsere. Den sosiale og geografiske avstanden til videregående og høyere skoler er også ventelig større her, slik at fortsatt skolegang ikke er like aktuelt.

Menn fra Nord-Norge og Oslo/Akershus var noe mer tilbøyelige til å gå tidlig ut i yrkeslivet enn menn fra andre landsdeler. Næringslivet i disse geopolitiske ytterpunktene tilbyr trolig et sjikt med jobber med lave kvalifikasjonskrav som egner seg for dem som ønsker å begynne tidlig i jobb.

Andre faktorer
Antall søsken påvirker også tilbøyeligheten til å gå ut i arbeid. Menn med tre eller flere søsken er tidligere yrkesaktive enn menn med færre. Det kan være økonomiske grunner til dette. Er det mange søsken som kappes om begrensede ressurser, kan det være en fordel å skaffe seg egen inntekt. Mønsteret avviker noe for 1960-kohorten.

Religiøst aktive menn er noe mindre tilbøyelige til å gå tidlig ut i yrkeslivet enn religiøst passive. Kanskje blir de sterkere "beskyttet" av foreldrene mot et "for tidlig" møte med yrkesplasskulturen enn menn som vokser opp i mer irreligiøse hjem.

Alle de faste bakgrunnsfaktorene har således signifikante hovedeffekter på yrkesstartintensiteten.

Det har trolig sammenheng med at yrkesstart er en begivenhet som inntreffer nokså tidlig i livsløpet. Bakgrunnsfaktorene virker antakelig sterkere på tidlige begivenheter enn begivenheter som inntreffer senere i livet.

Fortsatt utdanning - alternativ til tidlig yrkesstart

Vi estimerer en ny modell (2) som inkluderer utdanningsnivå som tidsvarierende kovariat. Effekten av *utdanningsnivå* er meget sterk. Tilbøyeligheten til å gå ut i arbeid er vel 15 ganger så høy på høyeste som på laveste utdanningsnivå ($1.86:0.12=15.50$). De som befinner seg på grunnskolenivå, vil i de fleste tilfeller fortsette i skolen. Yrkesstartintensiteten blir derfor lav i denne kategorien. De som når høyeste utdanningsnivå uten å begynne i arbeid, har ikke videre opprykk i utdanningssystemet som alternativ begivenhet til yrkesstart. Tilbøyeligheten til å begynne i arbeid blir dermed svært høy i denne kategorien. Den sterke effekten av utdanning på intensiteten for yrkesstart viser at utdanning og yrke i hovedsak er to gjensidig utelukkende prosjekter, særlig tidlig i livet.

Det er verd å merke seg at en for utdanningsnivå som tidsvarierende kovariat ikke kan tolke størrelsesforholdet mellom intensitetene som et uttrykk for hvor tidlig/sent i livsløpet begivenheten finner sted. De som går ut i jobb med utdanning på grunnskolenivå, gjør dette tidligere i livet enn dem som først begynner i jobb etter å ha fullført utdanning på høyskole-/universitetsnivå.¹

I tabell 8.1 i siste kapittel vises også medianaldere for forskjellige begivenheter etter høyeste utdanningsnivå på intervjutidspunktet. Her framgår det klart at menn som ikke tar utdanning over grunnskolenivå, begynner vesentlig tidligere i jobb enn menn med utdanning på høyskole-/universitetsnivå. Det innebærer at menn som begynner tidlig i arbeid, heller ikke er spesielt tilbøyelige til å ta utdanning senere i livet.

Vi konstaterer ellers av tabell 3.1 at effekten av fødselskohort elimineres når det kontrolleres for utdanningsnivå. Dette bestyrker antakelsen om at den lavere intensiteten i modell 1 som 1960-kohorten har i forhold til 1945-kohorten, henger sammen med utvidelsen av skoleplikten. De øvrige effektene endres ikke vesentlig når utdanningsnivå trekkes inn.

¹ Det framgår av "occurrence/exposure"-ratene for utdanningsnivå tabulert mot alder (ikke vist).

4. Seksuell debut

Å ha et velfungerende seksuelt forhold til en kvinne inngår i menns forestillinger om maskulinitet og mandighet (Tiefer 1987, Fracher og Kimmel 1989). Gjennom seksuelle erobringer demonstrerer menn hva de er "verd" som menn. På bakgrunn av slike forestillinger blir den seksuelle debut en viktig begivenhet for menn.

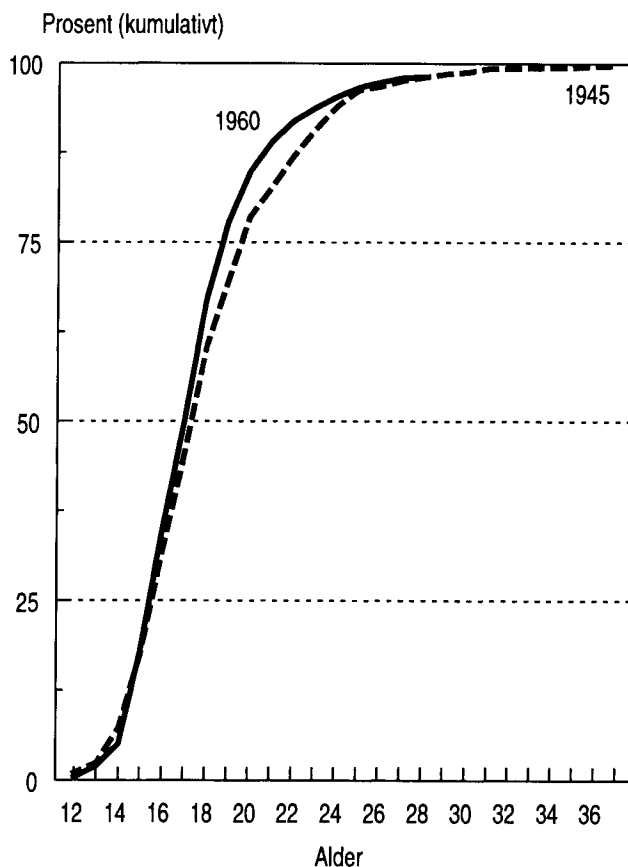
I den jødisk-kristne kulturkrets har normen om seksuell avholdenhet inntil ekteskap inngås (evt. forlovelse) blitt framholdt med styrke. Med tiltakende sekularisering og utbredelse av prevensjonsmidler som dramatisk reduserer risikoen for uønskede svangerskap, har denne normen fått sterkt redusert innflytelse. I vårt materiale er det bare om lag 6 prosent av mennene i de to kohortene som har ventet med sin seksuelle debut til de har inngått samliv (samme år for de to begivenhetene). De fleste av disse mennene er aktive kirkegjengere og gifter seg uten å ha vært samboere først.

Ubetydelig nedgang i debutalderen for menn
Figur 4.1 viser andelen av de to mannskohortene som har debutert seksuelt innen ulike aldre. Forskjellen mellom kohortene er beskjeden, men andelen som har hatt samleie er noe større i 1960-kohorten enn i 1945-kohorten i alderen 16 til 25 år. Forskjellen er størst (8 prosentpoeng) i 19-årsalderen. I 28-årsalderen har 98 prosent av begge kohortene debutert seksuelt.

Alderen da 50 prosent av kohorten har hatt samleie (medianalderen), er 17,8 år for menn født i 1945 og 17,5 år for menn født i 1960. For kvinner er de tilsvarende medianaldere 18,9 og 17,1 år.¹ Mens den seksuelle debutalderen altså har sunket for kvinner fra 1945- til 1960-kohorten, har den bare

gått ubetydelig ned for menn. Også andre undersøkelser viser at debutalderen nå er lavere for unge kvinner enn unge menn (Kvalem, Sundet og Bakketeig 1988).

Figur 4.1. Andel menn som hadde debutert seksuelt innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960

¹ Dette er et halvt år høyere enn oppgitt i Blom, Noack og Østby (1993) ettersom det nå er lagt en mer presis aldersdefinisjon til grunn.

Tabell 4.1. Relative intensiteter for seksuell debut.¹ Menn født 1945 og 1960

	Begge		1945		1960	
	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2
KOHORT						
1945	1	1				
1960	1.11	1.13				
OPPVEKSTSTED						
Spredtbygd	.90	.95	.88	.94	.92	.91
Annet	1	1	1	1	1	1
Stor by	1.30 (**)	1.26 (*)	1.40 (*)	1.26	1.30	1.28
LANDSDEL						
Oslo og Akershus	1.16	1.16	1.19	1.28	1.08	1.05
Østlandet ellers	1	1	1	1	1	1
Agder og Rogaland	1.01	1.04	1.13	1.17	.91	.94
Vestlandet	.98	1.02	1.06	1.14	.89	.90
Trøndelag	.90	.91	.93	1.02	.87	.84
Nord-Norge	1.23	1.34 (*)	1.48	1.57	1.03	1.12
SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN						
Ufaglært arbeider	1.11		1.28		.98	
Faglært arbeider/lavere funksjonær	1.13		1.04		1.23	
Midlere og høyere funksjonær	1		1		1	
Bonde/fisker (selvstendig)	1.07		1.06		1.09	
ANTALL SØSKEN						
0	.91	.92	.93	.92	.96	.95
1-2	1	1	1	1	1	1
3+	1.13	1.13	1.07	1.12	1.21	1.15
RELIGIØS AKTIVITET						
0 ganger	1.12	1.13	1.08	1.12	1.19	1.15
1-2 ganger	1	1	1	1	1	1
3+ ganger	.49 (***)	.47 (***)	.50 (***)	.48 (***)	.48 (***)	.46 (***)
UTDANNINGSNIVÅ						
Grunnskole		.51		.57		.41
Videregående skole		1		1		1
Universitet og høyskole		1.12 (***)		1.62 (***)		1.05 (***)
-2LN LIKELIHOOD						
D.F.	8739.80	8635.23	4172.77	4124.96	4539.09	4484.55
N	28	25	27	24	26	24
	1176	1190	556	562	620	628

¹ Referanse kategorien for hver faktor er gitt relativ intensitet 1, notert uten desimaler.

* p < .05 ** p < .01 *** p < .001

Lavere debutalder i Nord-Norge og de største byene

Tabell 4.1 viser effekten av forskjellige bakgrunnsfaktorer på tilbøyeligheten til å debutere seksuelt. *Landsdel* har en statistisk signifikant effekt på .05-nivå når det kontrolleres for utdanning (modell 2). Debutintensiteten for nordnorske menn er noe høyere enn for menn fra andre kanter av landet. Dette samsvarer med populære forestillinger om større seksuell "liberalisme" i denne landsdelen.

Graden av tettbygdhet på oppvekststedet virker også inn på debutintensiteten. Debuten skjer tidligere jo mer bymessig oppvekststedet er. Mindre sosial kontroll i byen enn på landet kan være en del av forklaringen på dette.

Religiøst aktive debuterer senere

Den viktigste bakgrunnsfaktoren er imidlertid *religiøs aktivitet*. Som ventet har aktive kirkegjengere under halvparten så stor debutintensitet som de religiøst inaktive. Det betyr at kirkegjengere debuterer vesentlig senere. Dette

er ikke overraskende når en tar i betraktning de sterke normative barrierene mot før-ekteskapelig sex som inngår i kristen moralkodeks.

Lavt utdannede debuterer tidligere

Effekten av *utdanningsnivå* estimeres i en ny modell der sosioøkonomisk bakgrunn er ekskludert og de øvrige kovariatene beholdt (modell 2). Starttidspunktet for observasjonene er flyttet fram til 14 år ettersom utdanning ikke er registrert før denne alderen. Tabellen viser at debutintensiteten øker med utdanningsnivået og er vel dobbelt så høy på høyskole-/universitetsnivå som på grunnskolenivå. Som for yrkesstart er det imidlertid slik at de som bare har utdanning på grunnskolenivå idet de debuterer seksuelt, debuterer tidligere enn dem som har sitt første samleie etter å ha tatt utdanning på høyere nivåer. Det er få som debuterer så sent som på høyskole-/universitetsnivå, og de er (nødvendigvis) så godt som alle i 20-årene. De som debuterer tidlig, synes også å være mindre tilbøyelige til å ta lang utdanning senere og blir derfor oftere stående med grunnskole som høyeste utdanningsnivå på intervjutidspunktet (jf. tabell 8.1).

Det er i denne modellen nytteløst å trekke inn den tidsvarierende kovariaten *aktivitetsstatus* (ikke-aktiv/arbeid/utdanning) ettersom seksuell debut bare er oppgitt ved hele årstall.

5. Flytting hjemmefra

Flytting fra foreldrehjemmet representerer en annen viktig begivenhet i livsløpet. Som seksuell debut kan denne hendelsen oppfattes som en mellomstasjon på vegen mot egen familie. For mange faller flytting hjemmefra sammen med inngåelse av parforhold, selv om stadig flere flytter hjemmefra for å bo en stund for seg selv. Å begynne i jobb eller fortsette utdanning er andre viktige motiver for å flytte fra oppveksthjemmet (Texmon 1993).

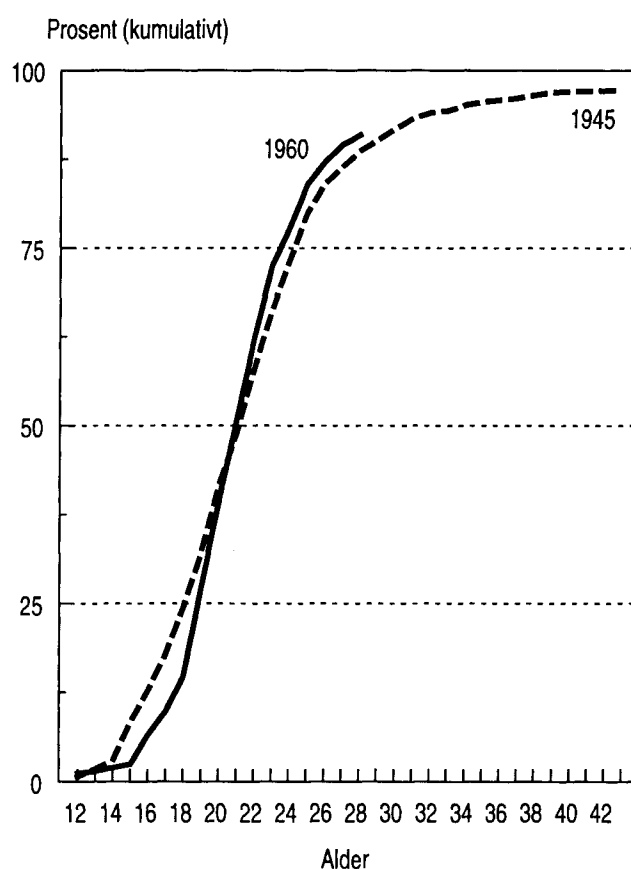
Sammenhengen mellom seksuell debut og flytting viser seg ved at det å ha debutert seksuelt tilnærmet dobler flytteintensiteten når andre bakgrunnsfaktorer holdes konstant (Texmon 1992). Motsatt bidrar flytting fra oppveksthjemmet trolig til å høyne debutintensiteten.

Liten endring i flyttealder over kohortene

Andelen menn som innen ulike aldre oppgir å ha flyttet hjemmefra, framgår av figur 5.1. De to kohortene oppfører seg nokså ensartet. Vi merker oss likevel at andelen som har flyttet i tenårene er noe større i 1945-kohorten enn i 1960-kohorten. I begynnelsen av 20-årene er det om lag like mange i de to kohortene som har flyttet hjemmefra, mens andelen deretter er noe større i 1960-kohorten fram til 28-årsalderen. At dobbelt så mange menn fra den eldste som fra den yngste kohorten har flyttet fra oppveksthjemmet i 16-årsalderen (12 mot 6 prosent), er trolig en følge av forlengelsen av den obligatoriske skolegangen. Personer som f.eks. manglet realskole på hjemstedet, måtte tidlig flytte hjemmefra for å fortsette utdanningen. At menn født i 1960 i 20-årene flytter noe raskere fra oppveksthjemmet enn menn født i 1945, kan ha sammenheng med at studiefinansieringen og boligtilbudet ble bedre. I 28-årsalderen er om lag 90 prosent av begge kohortene etablert i egen husholdning.

Medianalderen for flytting hjemmefra er 21,6 år for menn født i 1945 og 21,4 år for menn født i 1960.

Figur 5.1. Andel menn som hadde flyttet hjemmefra innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960

Menn flytter senere hjemmefra enn kvinner

For kvinner født i 1945 og 1960 er medianalderen for flytting hjemmefra henholdsvis 20,4 og 19,6 år. Texmon (1993) nevner flere mulige forklaringer på denne forskjellen mellom menns og kvinners flytteatferd. Den viktigste er kanskje at kvinner inngår samliv tidligere enn menn. I tillegg antyder hun at gutter synes å legge mer vekt på økonomiske hensyn enn jentene når de avgjør om de skal flytte hjemmefra. Ved å bli boende lenger hjemme kan guttene oppnå en høyere boligstandard (f.eks. å eie boligen) når de først bestemmer seg for å flytte.

Tabell 5.1. Relative intensiteter for flytting hjemmefra.¹ Menn født 1945 og 1960

	Begge		1945		1960	
	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2
KOHORT						
1945	1	1				
1960	1.00	.96				
OPPVEKSTSTED						
Spredtbygd	.81	.83	.82	.84	.80	.78
Annet	1	1	1	1	1	1
Stor by	.95 (*)	.92 (*)	.85	.83	1.04	1.01 (*)
LANDSDEL						
Oslo og Akershus	.94		.90		.97	
Østlandet ellers	1		1		1	
Agder og Rogaland	1.01		.97		1.02	
Vestlandet	.94		1.01		.92	
Trøndelag	1.03		1.09		1.00	
Nord-Norge	1.08		.97		1.25	
SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN						
Ufaglært arbeider	.73	.73	.86	.91	.61	.61
Faglært arbeider/lavere funksjonær	.84	.84	.96	1.01	.74	.75
Midlere og høyere funksjonær	1	1	1	1	1	1
Bonde/fisker (selvstendig)	.64 (***)	.67 (***)	.78	.84	.49 (***)	.52 (***)
ANTALL SØSKEN						
0	.84	.79	.85	.79	.88	.91
1-2	1	1	1	1	1	1
3+	1.19 (**)	1.22 (***)	1.21 (*)	1.26 (**)	1.21	1.23
RELIGIØS AKTIVITET						
0 ganger	.98		1.02		.95	
1-2 ganger	1		1		1	
3+ ganger	1.12		1.06		1.38	
UTDANNINGSNIVÅ						
Grunnskole		.60		.58		.62
Videregående skole		1		1		1
Universitet og høyskole		1.88 (***)		1.90 (***)		1.88 (***)
AKTIVITETSSTATUS						
Ikke-aktiv		1		1		1
Arbeid		1.22		1.28		1.16
Utdanning		.79 (***)		.85 (***)		.84 (**)
-2LN LIKELIHOOD						
D.F.	10094.30	10042.74	5070.47	5043.05	4928.29	4914.70
N	28	25	27	24	27	24
	1341	1347	667	670	674	677

¹ Referanse kategorien for hver faktor er gitt relativ intensitet 1, notert uten desimaler.

* p < .05 ** p < .01 *** p < .01

Data fra andre undersøkelser har ellers vist at alderen ved flytting hjemmefra har sunket gjennom dette hundreåret (Texmon 1993, NOU 1993:17, s. 305). Den eksakte flyttealderen er imidlertid sterkt påvirket av hvordan flytting er definert i undersøkelsene ("første flytting", "flytting for godt", "minst én måned borte fra hjemmet", osv.). Hvorvidt tendensen til synkende flyttealder stanset opp/evt.

ble reversert på slutten av 1980-tallet, kan ikke besvares ved hjelp av nærværende undersøkelse.

Funksjonærsønner flytter tidligere hjemmefra
Tabell 5.1 viser at *sosioøkonomisk bakgrunn* har en signifikant effekt på flytteintensiteten i en multivariat analyse. Intensiteten er høyere for sønner av midlere og høyere funksjonærer enn for

menn fra andre sosioøkonomiske grupper. Dette skyldes trolig at funksjonærsonnene skal forfølge utdannings- og yrkeskarrierer som krever at de tidlig flytter på seg. Muligheten for økonomisk bistand fra foreldrene til dekning av boligutgifter er også større i høyere sosiale lag. Sønner av ufaglærte og faglærte arbeidere tar på sin side kortere utdanning og etablerer seg tidlig i det lokale yrkeslivet på hjemstedet (jf. kap. 3). Sønner av bønder og fiskere er ofte bofaste i påvente av å overta næringsdriften. For disse gruppene er det dermed mindre aktuelt å flytte hjemmefra i forbindelse med utdanning.

Mange søsken - tidligere oppbrudd hjemmefra

Jo flere søsken en mann har, jo tidligere flytter han hjemmefra, andre faktorer holdt konstant. Den mest nærliggende forklaringen er at plassmangel og konkurranse mellom søsknene om begrensede ressurser oppmuntrer til tidlig utflytting. Det kan også tenkes at enebarn eller personer med få søsken utsetter oppbruddet lenger av hensyn til foreldrene eller familiesituasjonen i oppveksthjemmet.

Likeledes har oppvekststed en signifikant effekt på flytteintensiteten. Tilbøyeligheten til å flytte hjemmefra er noe mindre i spredtbygde strøk enn i middels urbane områder (kategori "annet"). I landets tre største byer er flyttetilbøyeligheten igjen noe lavere enn i tettstedene (ikke for 1960-kohorten). Mønsteret er "motsatt" mønsteret for yrkesstart (tabell 3.1). Vi tolker det slik at der muligheten er til stede for tidlig yrkesaktivitet, synker behovet for å bryte opp fra foreldrehjemmet. Flyttingen hjemmefra kan f.eks. utsettes til mannen innleder samliv med en kjæreste.

Høyt utdannede menn flytter tidligere

I modell (2) er landsdel og religiøs aktivitet erstattet med utdanningsnivå og aktivitetsstatus. Flytteintensiteten stiger monotont med *utdanningsnivået* og er tre ganger så stor på høyeste som på laveste utdanningsnivå. De som ikke flytter hjemmefra før på høyskole-/universitetsnivå, er naturlig nok i 20-årene idet de flytter ut, og tilbøyeligheten til utflytting er da meget stor.

De som ikke tar videre utdanning etter grunnskolen, "sprer" flyttingen ganske jevnt over aldersintervallet 14 til 26 år (særlig i den eldste kohorten). Begivenheter som yrkesstart og seksuell debut er sterkere konsentrert om de tidligste tenårene for menn som ikke fortsetter på skolen. Blant dem som senere tar utdanning på høyskole-/universitetsnivå, er det derimot en del som flytter tidlig ut fra foreldrehjemmet, før de når høyeste utdanningsnivå.

Benyttes derfor det endelige utdanningsnivået ved intervjutidspunktet som *fast* kovariat i modellen i stedet for utdanningsnivå på flyttetidspunktet som tidsvarierende kovariat, finner vi at "risikoen" for flytting øker med utdanningsnivået.¹ Det innebærer at jo høyere utdanning mannen ender opp med, jo tidligere (ikke senere) flytter han hjemmefra. Texmon (1992) dokumenterer en slik beregning. Hun forutsetter da at endelig utdanningsnivå ved intervjutidspunktet er til stede som en disposisjon ("planlagt utdanningsnivå") allerede i ung alder.

Vi har selv, under samme forutsetning, estimert modeller for yrkesstart, seksuell debut, samlivsinngåelse og første barn med endelig utdanningsnivå ved intervjutidspunktet som fast kovariat (ikke vist her). For alle disse fenomenene har vi funnet at de lavest utdannede på intervjutidspunktet er tidligst ute (dvs. har høyest overgangsintensitet), mens det altså for flytting fra foreldrehjemmet er omvendt: De med høyest endelig utdanning flytter først. Det samme framgår for øvrig også av tabell 8.1.

Tidlig yrkesstart, seksuell debut, samlivsinngåelse og første barn synes dermed å gå sammen med kortere skolegang, mens tidlig flytting fra oppveksthjemmet går sammen med lengre utdanning.

Yrkesaktive har høyere flyttetilbøyelighet

Aktivitetsstatus har også en signifikant effekt på tilbøyeligheten til å flytte. Yrkesaktive menn har om lag 20 prosent høyere flytteintensitet enn menn som verken er i arbeid eller utdanning, og elever/studenter har om lag 20 prosent lavere intensitet enn de ikke-aktive.

Den mest nærliggende forklaringen er at yrkesaktive menn er i en bedre økonomisk situasjon enn ikke-yrkesaktive og kan dermed også lettere dekke egne bokostnader o.l. Yrkesaktive menn er dessuten (som vi skal se i neste kapittel) mer tilbøyelige til å inngå samliv enn andre menn, og samlivsinngåelse regnes som flytting. Dertil må noen menn flytte bort fra foreldrehjemmet for å få seg arbeid.

Menn under utdanning er på sin side "bundet" til utdanningsstedet og har økonomiske fordeler av å bli boende i foreldrehjemmet inntil utdanningen er fullført. De "ikke-aktive" mennene er friere til å flytte på seg enn elevene/studentene, men de mangler den økonomiske handlefriheten som de yrkesaktive har. Følgelig blir de ikke-aktives flyttetilbøyelighet liggende "mellom" de yrkesaktives og studentenes.

¹ Sammenhengen er svakt u-formet for 1960-kohorten, antakelig fordi noen lavt utdannede menn i denne kohorten inngår tidlig samliv (jf. neste kap.).

6. Samliv

Samlivsinngåelse er den ene av de to hovedpillarene i familiedannelsen. Den andre er barn. Vi skal i dette kapitlet ta for oss samliv.

En rekke datakilder fra inn- og utland viser at det er gunstig for livslengde, helse og trivsel å dele livet med en partner i et samlivsforhold (Næss 1986, Blom og Listhaug 1988, Mastekaasa 1988, 1991, 1992a, 1992b). Effekten er påvist for begge kjønn, men later til å være større for menn enn kvinner. Deler av den observerte sammenhengen mellom samlivsstatus og psykisk helse kan imidlertid skyldes seleksjon inn i samliv, dvs. at personer med få sosiale og psykiske problemer har lettere for å finne og holde på en partner.

Som mulig grunn til at samliv kan være viktigere for menn enn kvinner, har vært nevnt at menn har større vansker med å uttrykke følelser. Menn sosialiseres til å kontrollere og undertrykke følelser for å beherske den ytre verden (Sattel 1989, Rubin 1989). Dette gjør dem avhengige av kvinner for å få kontakt med sitt eget følelsesliv. Det hevdes at mange menn bare kan motta og uttrykke følelser i forhold til samlivspartneren (Blackie og Clark 1987). Menn opplever at kvinner har en verdifull evne til å bekrefte deres maskulinitet (Pleck 1989).

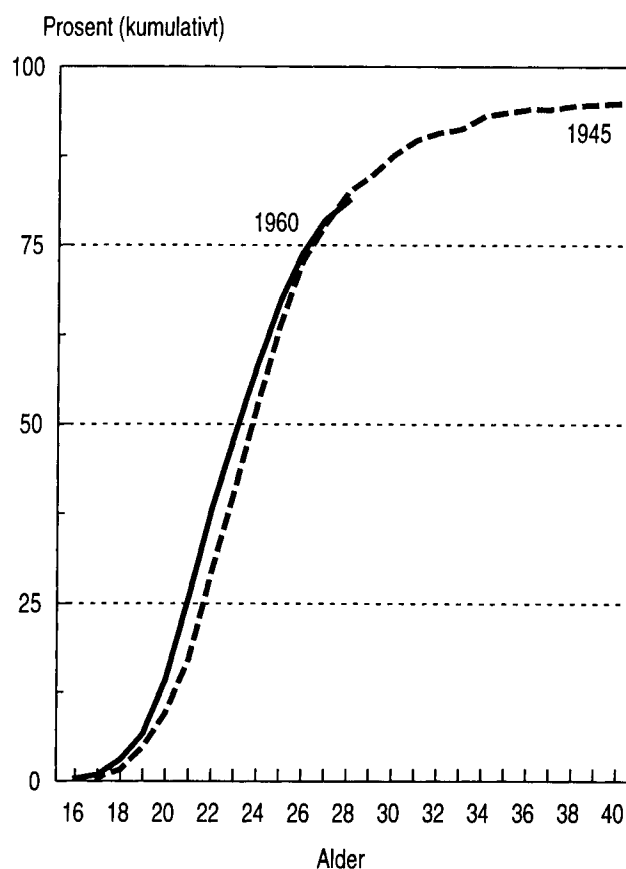
Det hevdes at menn har større vansker med å utlevere sine tanker og følelser overfor andre menn enn kvinner har overfor sine venninner. I samvær mellom menn inngår ofte et makt- og konkurranseelement som kan svekke oppbyggingen av gode mannsfelleskap (Garfinkel 1989). Frykt for å bli oppfattet som homoseksuelle bidrar til å holde avstand mellom menn (Lehne 1989).

Slike begrensninger er trolig mindre framtreddende i samvær mellom kvinner. Kontakt med venner kan derfor lettere representere en erstatning for samliv for kvinner enn for menn. I Levekårsundersøkelsen 1991 var det da også langt færre menn enn kvinner som oppgav å ha en "fortrolig venn" (Barstad 1992).

Menn inngår samliv senere enn kvinner

Figur 6.1 viser hvor store andeler som inngår samliv (samboerforhold eller ekteskap) innen ulike aldre blant menn født i 1945 og 1960. Andelene stiger fra 2-3 prosent i 18-årsalderen til over 80 prosent i 28-årsalderen. 1960-kohorten ligger hele tiden svakt over 1945-kohorten, men kurven for 1960-kohorten har et forløp mot slutten som tyder på at det vil kunne bli flere menn uten samlivserfaring i den yngste enn i den eldste kohorten. I 40-årsalderen har 5 prosent av 1945-kohorten aldri levd i samliv.

Figur 6.1. Andel menn som hadde inngått første samliv innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960

Tabell 6.1. Relative intensiteter for inngåelse av første samliv.¹ Menn født 1945 og 1960

	Begge		1945		1960	
	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2
KOHORT						
1945	1	1				
1960	1.06	1.06				
OPPVEKSTSTED						
Sprettbygd	.90	.89	.87	.90	.97	.90
Annet	1	1	1	1	1	1
Stor by	1.03	1.03	1.12	1.19	.98	.90
LANDSDEL						
Oslo og Akershus	1.02		1.12		.95	
Østlandet ellers	1		1		1	
Agder og Rogaland	1.16		1.12		1.21	
Vestlandet	.99		1.08		.90	
Trøndelag	1.02		1.07		.96	
Nord-Norge	.84		.77		.93	
SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN						
Ufaglært arbeider	1.04	1.00	1.12	1.14	.98	.87
Faglært arbeider/lavere funksjonær	1.17	1.12	1.07	1.07	1.27	1.12
Midlere og høyere funksjonærer	1	1	1	1	1	1
Bonde/fisker (selvstendig)	.91	.86	.98	.96	.86	.78
ANTALL SØSKEN						
0	.99		.95		1.01	
1-2	1		1		1	
3+	1.11		.99		1.22	
RELIGIØS AKTIVITET						
0 ganger	1.02	1.02	.97	.95	1.04	1.03
1-2 ganger	1	1	1	1	1	1
3+ ganger	.90	.92	.86	.83	.88	1.06
UTDANNINGSNIVÅ						
Grunnskole		.95		.90		1.11
Videregående skole		1		1		1
Universitet og høyskole		1.26		1.51		1.08
		(*)		(**)		
AKTIVITETSSTATUS						
Ikke-aktiv		1		1		1
Arbeid		1.43		1.04		1.99
Utdanning		.86		.82		.89
		(***)				(***)
-2LN LIKELIHOOD	10069.73	10056.45	5043.37	5058.06	4984.93	4934.21
D.F.	28	25	26	23	27	24
N	1418	1422	713	716	705	706

¹ Referanse kategorien for hver faktor er gitt relativ intensitet 1, notert uten desimaler.

* p < .05 ** p < .01 *** p < .001

Medianalderen for samlivsinngåelse er 24,3 år for menn født i 1945 og 23,7 år for menn født i 1960. Kvinnenes medianalder for tilsvarende fødselskohorter er henholdsvis 22,3 og 21,1 år.¹ Vi merker

oss (som for seksuell debut og flytting) at kvinnenes medianalder ligger lavere enn menns og at nedgangen over kohortene er størst for kvinner.

¹ Dette er et halvt år høyere enn oppgitt i Blom, Noack og Østby (1993) ettersom det nå er lagt en mer presis aldersdefinisjon til grunn.

Få effekter er signifikante

Tabell 6.1 viser at ingen av de faste kovariatene i realiteten har noen signifikant effekt på samlivsintensiteten i en multivariat analyse (modell 1). Den enkeltfaktor som kommer nærmest, er *sosioøkonomisk bakgrunn* ($p < .10$). Sønner av arbeidere (særlig faglærte og lavere funksjonærer) har svakt høyere samlivsintensitet enn sønner av midlere og høyere funksjonærer. Dette henger trolig sammen med at arbeidersonnene avslutter utdanningen tidligere og kommer tidligere i jobb enn funksjonærsønnene (jf. kap. 3). Dermed går de tidligere inn i en voksenrolle og får økonomi til å stifte familie.

Vi så i kapittel 3 at også sønner av bønder og fiskere er tidlig ute med å gjøre sin første yrkeserfaring. Etter samme tankegang skulle derfor også disse ha høyere samlivstilbøyelighet enn funksjonærsønnene. Tabell 6.1 bekrefter ikke dette. Det kan skyldes at det er et "sprang" fra første mindre jobb på gården/i fiskebåten til et arbeid av et omfang som gjør at det duger til utkomme.

Lav utdanning - tidlig samliv

I neste modell (2) lar vi kovariatene for utdanningsnivå og aktivitetsstatus erstatte kovariatene for landsdel og søsken. Vi finner da at samlivsintensiteten øker med *utdanningsnivået*, først og fremst for 1945-kohorten. For 1960-kohorten er den relative intensiteten så sterk på grunnskolenivå at den balanserer ut intensiteten på høyskole-/universitetsnivå. Ved å studere nærmere occurrence/exposurematrisen for utdanningsnivå mot alder (ikke vist her), finner vi at samliv som inngås på lavere utdanningsnivå, gjennomgående forekommer tidligere i livet enn samliv som inngås på høyere utdanningsnivå. Særlig tydelig er dette for 1960-kohorten, der de som beholder laveste utdanningsnivå til slutten av tenårene/begynnelsen av 20-årene, er spesielt snare til å inngå samliv. Dette gjør at overgangsintensiteten på grunnskolenivå for menn fra 1960-kohorten blir relativt høy.

Yrkesaktive har høyere samlivstilbøyelighet

Vi finner også at *aktivitetsstatus* har en signifikant effekt på samlivsintensiteten. Sammenliknet med de "ikke-aktive", øker det å være i lønnet arbeid tilbøyeligheten til å inngå samliv. Å være under utdanning reduserer på den annen side tilbøyeligheten til samlivsinngåelse. At yrkesarbeid har en slik effekt, henger trolig sammen med de økonomiske midlene arbeidet gir tilgang til. I kapittel 3 postulerte vi at yrkesarbeid utgjør en viktig forutsetning for menns familiedanning. Denne oppfatningen styrkes her.

Roller som yrkestaker er i større grad en voksenrolle enn rollen som elev/student. Eleven/studen-

ten "forbereder" seg fortsatt på det voksne livet, mens yrkestakeren har nådd dit! For han er neste "trinn" å stifte familie.

At effekten av å være i arbeid er sterkere for den yngste enn for den eldste kohorten, kan ha sammenheng med at "risikoen" for å inngå samliv tidlig er mest framtrædende blant lavt utdannede i 1960-kohorten. Idet disse menn inngår samliv, har de trolig nettopp avsluttet utdanningen og begynt i arbeid, og det trekker samlivsintensiteten i yrkesarbeid opp i denne kohorten. For 1945-kohorten er koplingen mellom tidlig utdanningslutt og tidlig samlivsinngåelse mindre skarp.

Store kohortforskjeller når det gjelder samlivstype

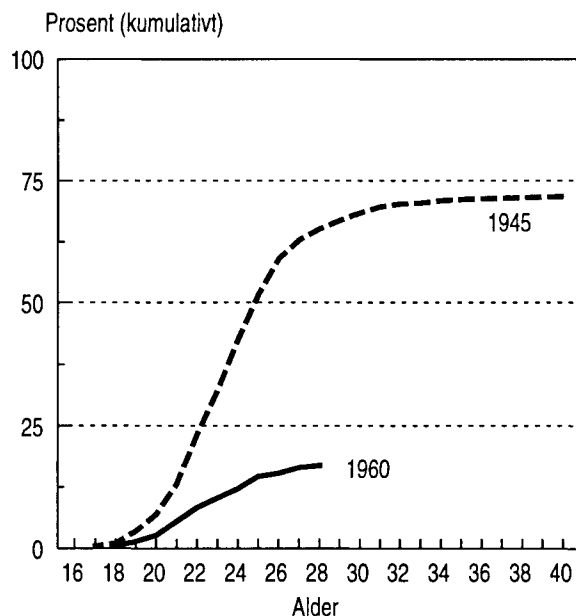
I Familie- og yrkesundersøkelsen ble det registrert to former for samliv: Ekteskap og samboerforhold. Det tradisjonelle ekteskapet er en juridisk bindende kontrakt mellom to parter som gir visse rettigheter og plikter partene imellom og i forhold til samfunnet. Samboerforhold er på sin side en uformell samlivsordning som i prinsippet ikke er lovregulert. Med tiden har det likevel blitt utviklet en rettspraksis for å håndtere konflikter og tvistemål i forbindelse med denne samlivsordningen (Bull 1990).

Figurene 6.2A og 6.2B viser utviklingen over tid i utbredelsen av de to samlivsformene for våre to mannskohorter. Vi begrenser oss her utelukkende til det første samlivet. Figur 6.2A viser at den eldste kohorten i langt høyere grad enn den yngste har valgt å gifte seg direkte, dvs. uten forutgående samboerforhold. I 28-årsalderen har 65 prosent av mennene født i 1945 giftet seg direkte, mens bare 17 prosent av mennene født i 1960 har gjort det samme. Andelen direkte gifte i 1945-kohorten er steget til 72 prosent i 40-årsalderen.

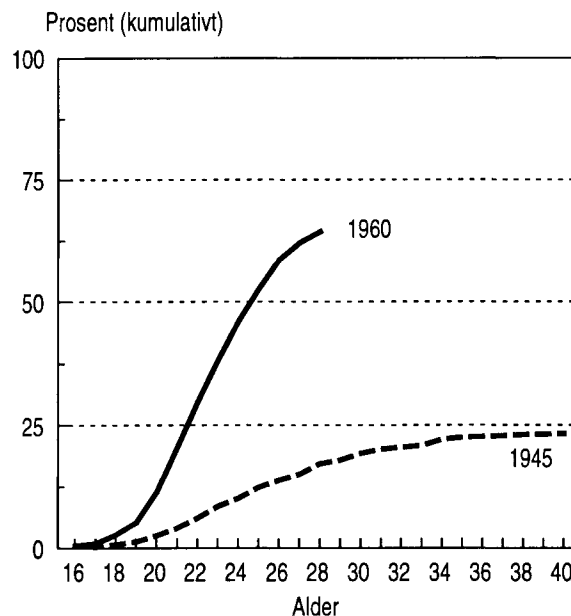
Av figur 6.2B ser vi at utviklingen i samboerforholdene har vært "omvendt". Den yngste kohorten har i større grad enn den eldste innledet første samliv med et samboerforhold. Slik må det nødvendigvis være om kombinasjonen av direkte ekteskap og samboerforhold skal bli som i figur 6.1 (samliv). 64 prosent av 1960-kohorten har innledet første samliv med samboerforhold i 28-årsalderen, mens tilsvarende andel for 1945-kohorten er 17 prosent i samme alder. Samboerandelen for 1945-kohorten har steget til 23 prosent i 40-årsalderen.

Tabell 6.2 viser resultatene av en multivariat analyse av henholdsvis ekteskaps- og samboerinnngåelse i første samliv. Vi finner at giftermålsintensiteten er fire ganger så høy i 1945-kohorten som i 1960-kohorten, mens samboerintensiteten er vel fire ganger så høy i 1960-kohorten som i 1945-kohorten.

Figur 6.2A. Andel menn som hadde inngått første ekteskap uten forutgående samboerforhold innen ulike aldre. Første samliv. Menn født 1945 og 1960

Figur 6.2B. Andel menn som hadde inngått første samboerforhold innen ulike aldre. Første samliv. Menn født 1945 og 1960

Sørlendinger velger ekteskap, nordlendinger samboerforhold

I hvilken *landsdel* oppveksten fant sted, påvirker også valget av samlivsform. Tilbøyeligheten til å gifte seg direkte er større i Agder/Rogaland enn i de øvrige landsdelene og mindre i Nord-Norge. Dette gjelder særlig for den yngste kohorten. Bildet er systematisk "omvendt" når det gjelder samboerinnngåelse, men effektene er her ikke statistisk signifikante.

Religiøst aktive velger ekteskap

Som ventet ut fra kristen samlivs- og seksualmoral er *religiøs aktivitet* en faktor som tydelig påvirker valget mellom ekteskap og samboerforhold. Jo mer religiøst aktiv, jo større er tilbøyeligheten til å foretrekke ekteskap framfor samboerforhold. Effekten er særlig tydelig i den yngste kohorten.

I et annet arbeid (Blom 1994) har vi påpekt at de i den yngste kohorten som velger å inngå ekteskap direkte, synes å være sterkere selektert til fordel for tradisjonelle familieverdier enn de i den eldste kohorten som velger å starte sitt samliv på samme måten. Grunnen er trolig at samfunnets syn på samboerforhold har endret seg. Mens direkte ekteskap var det "normale" på 1960-tallet (da flertallet av 1945-kohorten inngikk sine første samliv), har det blitt nokså uvanlig å gifte seg uten forutgående samboerforhold på 1980-tallet. Bare de mest tradisjonelt orienterte velger en slik løsning på 1980-tallet.

Svak effekt av sosioøkonomisk bakgrunn og søsken

Sosioøkonomisk bakgrunn framstår ikke som noen viktig bakgrunnsvariabel verken for ekteskaps- eller samboerinnngåelse. Vi merker oss likevel for 1960-kohorten at sønner av bønder/fiskere har 60 prosent høyere tilbøyelighet til å gifte seg direkte enn sønner av midlere/høyere funksjonærer. Tilsvarende er denne kategorien mindre tilbøyelig til å inngå samboerforhold enn funksjonærsønnene. Faglærte arbeidere/lavere funksjonærer har på sin side høyere samboerintensitet enn menn fra andre sosioøkonomiske grupper i den yngste kohorten.

Heller ikke *antall søsken* har noen nevneverdig virkning på ekteskaps- eller samboerintensiteten i første samliv. Dette var da for så vidt heller ikke ventet. Bare når det gjelder inngåelse av ekteskap i 1960-kohorten, er effekten av antall søsken statistisk signifikant. Vi noterer at tilbøyeligheten til direkte giftermål øker med antall søsken i denne kohorten og er vel dobbelt så stor for menn med tre eller flere søsken som for menn uten søsken.

Vi har også estimert modeller for ekteskaps- og samboerinnngåelse med tidsvarierende kovariater for utdanningsnivå og aktivitetsstatus. Når resultatene fra disse beregningene ikke gjengis her, er det for å forenkle framstillingen. Det viktigste som disse estimeringene viser - utover det som allerede er presentert i forbindelse med inngåelse av samliv -

Tabell 6.2. Relative intensiteter for inngåelse av direkte ekteskap¹ og samboerforhold.² Første samliv. Menn født 1945 og 1960

	Direkte ekteskap			Samboerforhold		
	Begge	1945	1960	Begge	1945	1960
KOHORT						
1945	1			1		
1960	.25 (***)			4.14 (***)		
OPPVEKSTSTED						
Spredtbygd	.86	.87	.92	.94	.86	.97
Annet	1	1	1	1	1	1
Stor by	1.07	1.12	.99	1.00	1.09	.99
LANDSDEL						
Oslo og Akershus	1.05	1.05	.94	.99	1.42	.94
Østlandet ellers	1	1	1	1	1	1
Agder og Rogaland	1.46	1.12	2.46	.85	1.05	.83
Vestlandet	.96	1.09	.46	1.02	1.01	1.02
Trøndelag	.92	1.03	.29	1.12	1.23	1.12
Nord-Norge	.58 (***)	.64 (*)	.18 (***)	1.17	1.40	1.13
SOSIØKONOMISK BAKGRUNN						
Ufaglært arbeider	1.05	1.08	.73	1.06	1.19	1.03
Faglært arbeider/lavere funksjonær	1.15	1.12	1.12	1.21	.88	1.30
Midlere og høyere funksjonærer	1	1	1	1	1	1
Bonde/fisker (selvstendig)	1.01	.97	1.63	.81	1.00	.74 (*)
ANTALL SØSKEN						
0	1.01	1.02	.68	.95	.68	1.11
1-2	1	1	1	1	1	1
3+	1.15	1.04	1.63 (*)	1.09	.79	1.17
RELIGIØS AKTIVITET						
0 ganger	.90	.91	.93	1.14	1.23	1.06
1-2 ganger	1	1	1	1	1	1
3+ ganger	1.02	.87	2.20 (**)	.61 (***)	.81	.50 (**)
-2LN LIKELIHOOD	5526.85	4235.57	1201.40	5608.18	1349.84	4224.67
D.F.	27	26	25	28	26	27
N	1418	713	705	1418	713	705

¹ Ekteskap uten forutgående samboerforhold.

² Referansekategorien for hver faktor er gitt relativ intensitet 1, notert uten desimaler.

* p < .05 ** p < .01 *** p < .001

er at de tidlige samlivsinngåelsene blant lavt utdannede menn i 1960-kohorten hovedsakelig er samboerinnngåelser. Effekten av aktivitetsstatus er statistisk signifikant ($p < .001$) både for ekteskaps- og samboerinnngåelse, og det er de yrkesaktive som har den høyeste overgangsintensiteten.

Giftermål blant samboere

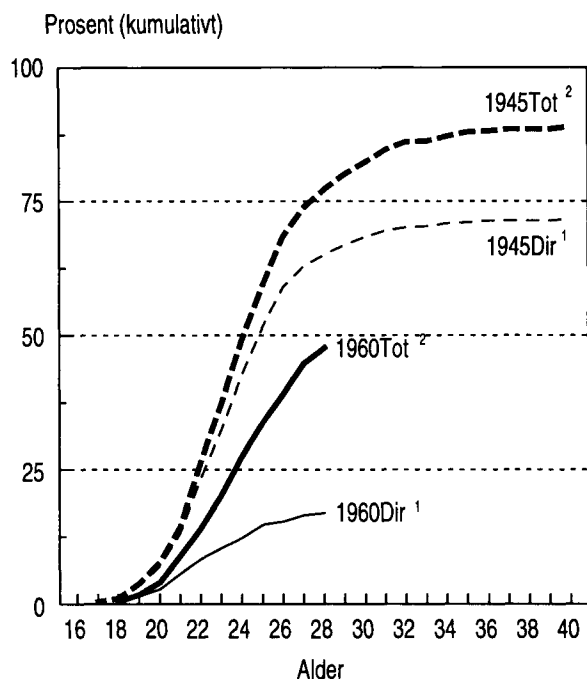
Ettersom langt flere menn i 1960-kohorten enn i 1945-kohorten innleder første samliv med samboerskap (figur 6.2B), er det langt flere i den yngste kohorten som potensielt kan gå fra samboerskap til ekteskap (med samme partner). Det kommer da

også til syne i andelene av de to kohortene som faktisk foretar denne overgangen.

For 1960-kohorten stiger andelen jevnt fra et nullpunkt i 19-årsalderen til 31 prosent i 28-årsalderen, mens andelen for 1945-kohorten stiger mye langsommere. Den er også om lag null i 19-årsalderen, passerer 12 prosent i alder 28 år, og i 40-årsalderen har den bare steget til 17 prosent (figur ikke vist).

Når disse ekteskapene som innledes med samboerforhold, adderes til ekteskapene som inngås direkte, får vi et bilde som i figur 6.3A.

Figur 6.3A. Andel menn som hadde inngått første ekteskap innen ulike aldre. Første samliv. Menn født 1945 og 1960

¹ Ekteskap uten forutgående samboerforhold.

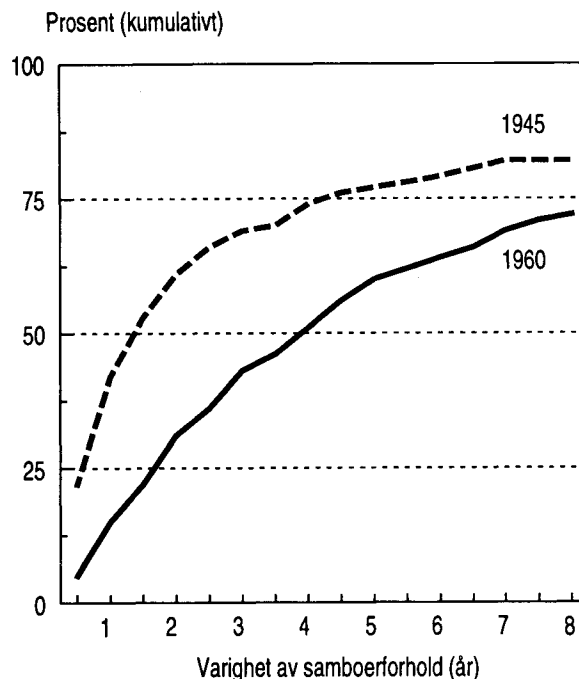
² Ekteskap også etter forutgående samboerforhold.

De tjukke kurvene i figuren viser andelen menn som totalt har inngått ekteskap i forskjellige aldre i de to fødselskohortene.¹ Som vi ser ligger 1945-kohorten fortsatt betydelig over 1960-kohorten, men forskjellen mellom kohortene er mindre enn når bare de direkte inngåtte ekteskap regnes med (tynne kurver). I 28-årsalderen er f.eks. differansen mellom andelen gifte i de to kohortene 29 prosentpoeng (77-48 prosent) når alle giftermål i første samliv regnes med, mens det er hele 58 prosentpoeng mellom andelen direkte gifte i denne alderen. I 40-årsalderen har 89 prosent av den eldste kohorten inngått ekteskap i første samliv.²

1945-kohortens samboere er snare til å gifte seg

I figur 6.3B er overgangen til ekteskap framstilt som en funksjon av varigheten av bestående samboer-

Figur 6.3B. Andel menn som hadde inngått første ekteskap etter forutgående samboerforhold innen ulike varigheter av bestående samboerforhold. Første samliv. Menn født 1945 og 1960

forhold. Bare menn som har innledet første samliv som samboere, inngår i massen. Den enkelte observeres inntil han gifter seg, oppløser samboerforholdet eller til han når intervju tidspunktet. Vi ser at samboende menn født i 1945 er langt raskere til å gifte seg enn samboende menn født 15 år senere. Færre av mennene i den eldste kohorten starter i utgangspunktet opp som samboere, men desto flere er tilbøyelige til å la samboerforholdet gå raskt over til ekteskap.

Figuren viser at halvparten av samboerne i 1945-kohorten har formalisert sitt samliv allerede etter halvannet år. Først etter fire år har samboerne i 1960-kohorten nådd det samme nivået. Etter henimot åtte år begynner andelen gifte i de to kohortene å nærme seg hverandre.

¹ Eventuelle ekteskap inngått etter et avbrutt samboerforhold (altså i samliv etter det første) er ikke med i figuren.

² Regnes alle samliv med, er andelen 91 prosent. I 28-årsalderen er andelen gifte 50 prosent for 1960-kohorten og 77 prosent for 1945-kohorten, dersom alle samliv tas med.

Tabell 6.3. Relative intensiteter for inngåelse av første ekteskap etter forutgående samboerforhold.¹ Første samliv. Menn født 1945 og 1960

	Begge		1945		1960	
	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2
KOHORT						
1945	1	1				
1960	.46 (***)	.36 (***)				
OPPVEKSTSTED						
Spredtbygd	.80	.83	.88	.92	.80	.81
Annet	1	1	1	1	1	1
Stor by	.84	.90	.84	1.02	.90	.91
LANDSDEL						
Oslo og Akershus	.49	.49	.33	.30	.54	.54
Østlandet ellers	1	1	1	1	1	1
Agder og Rogaland	1.09	1.15	.73	.79	1.25	1.27
Vestlandet	.87	.90	1.13	1.13	.79	.80
Trøndelag	.64	.66	.79	.95	.52	.51
Nord-Norge	.62 (**)	.67 (**)	.68	.87	.46 (**)	.46 (**)
SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN						
Ufaglært arbeider	.83	.75	.64	.56	.91	.89
Faglært arbeider/lavere funksjonær	.78	.70	.58	.50	.90	.88
Midlere og høyere funksjonærer	1	1	1	1	1	1
Bonde/fisker (selvstendig)	.81	.76	.59	.51	.84	.84
ANTALL SØSKEN						
0	.58	.57	.50	.45	1.06	1.09
1-2	1	1	1	1	1	1
3+	1.04	1.06	1.15	1.28	.98	.97
RELIGIØS AKTIVITET						
0 ganger	.57	.55	.79	.84	.43	.41
1-2 ganger	1	1	1	1	1	1
3+ ganger	.88 (**)	.96 (***)	.78	1.04	1.31 (***)	1.31 (***)
ALDER VED SAMLIVSSTART						
16-21		.93		.86		.98
22-24		1		1		1
25+		.57 (***)		.41 (***)		.78
-2LN LIKELIHOOD	2521.91	2507.38	757.81	741.70	1718.18	1716.63
D.F.	27	29	26	28	26	28
N	621	621	156	156	465	465

¹ Referansekategori for hver faktor er gitt relativ intensitet 1, notert uten desimaler.

* p < .05 ** p < .01 *** p < .001

En multivariat hasardrate-analyse viser hvordan forskjellige bakgrunnsfaktorer påvirker giftermålsintensitetene for samboerne. Resultatet av analysen gjengis i tabell 6.3.

Vi merker oss at giftermålsintensiteten i samboerskap er vel dobbelt så høy for 1945-kohorten som for 1960-kohorten (modell 1). Sønner av midlere og høyere funksjonærer har noe større tilbøyelighet til å formalisere samlivet enn menn med annen *sosioøkonomisk bakgrunn* (ikke statistisk signifikant). Menn fra Agder/Rogaland (i 1945-kohorten: Vestlandet) har høyere giftermålsintensitet enn menn fra øvrige landsdeler,

mens menn fra Oslo/Akershus og Trøndelag/Nord-Norge har lavere intensiteter. For 1960-kohorten øker giftermålsintensiteten sterkt med graden av *religiøs aktivitet*. Denne sammenhengen er mindre tydelig for 1945-kohorten.

Utdanningsnivå og aktivitetsstatus er også trukket inn som kovariater sammen med kohort, landsdel, sosioøkonomisk bakgrunn og religiøs aktivitet. Giftermålsintensiteten øker med utdanningsnivået og er større for sysselsatte menn enn for menn i andre aktivitetsstatus, men ingen av effektene er statistisk signifikante (ikke vist).

Sen samboeringgåelse gir lavere giftermålstilbøyelighet

Tabell 6.3 viser i stedet resultatet av en modell som inkluderer *alder ved samlivsstart* som fast kovariat (modell 2). Analysen viser at tilbøyeligheten til å formalisere samboerskapet er størst i den midtre aldersgruppen (22-24 år) og noe mindre blant dem som inngår samliv tidligere. Men det er samlivsinngåelse etter 24-årsalderen som gir den laveste tilbøyeligheten til å gifte seg. Kanskje er de som venter lengst med å inngå samliv, "negativt selektert" med hensyn til giftermålsinteresse?

Vi ser også at forskjellen mellom kohortene øker når alder ved samlivsstart tas inn i modellen. Det kan forklares slik: 1945-kohortens "overrisiko" for giftermål sammenliknet med 1960-kohorten "motvirkes" noe av at andelen som inngår samliv etter 24-årsalderen er betydelig større i den eldste kohorten enn i den yngste (dobbelte så stor). Vi har nettopp sett at sen samlivsinngåelse reduserer giftermålsintensiteten. Når alder ved samlivsstart tas inn som en kovariat i modellen, blir kohorteffekten "befrikket" for denne motvirkende tendensen, og forskjellen mellom kohortene blir større.

Samlivsoppløsning

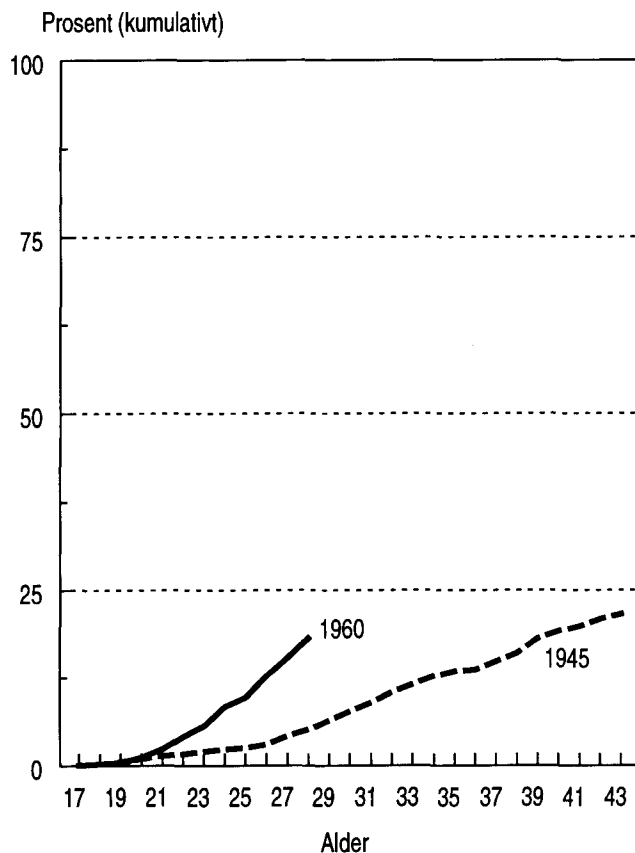
Befolkningsstatistikken viser at skilsmissetilbøyeligheten har økt kraftig gjennom de tre seneste tiårene. Når samboerforhold oppløses, settes det få spor i den offisielle statistikken, men intervjuundersøkelser har vist at samboerforhold oppløses langt lettere enn ekteskap (Hoem og Hoem 1992).

Vi går ikke detaljert til verks i analysen av samlivsoppløsning. F.eks. unnlater vi å analysere forskjeller i oppløsningsrisiko mellom de enkelte samlivstyper (samboerforhold som ikke går over til ekteskap, ekteskap som har gått over fra samboerforhold og ekteskap som inngås direkte). I en større analyse av samlivsoppløsning som planlegges utført i SSB med utgangspunkt i Familie- og yrkesundersøkelsen, vil dette og andre spørsmål bli nærmere belyst.

Flere i 1960-kohorten oppløser samlivet

Figur 6.4 viser andelen menn i hver kohort som opplever at første samliv oppløses innen ulike aldre. Allerede i 28-årsalderen har 18 prosent av 1960-kohorten opplevd et samlivsbrudd, mens bare 6 prosent av 1945-kohorten har opplevd det samme. Andelen med oppløsningserfaring i den eldste kohorten stiger til 22 prosent i 43-årsalderen.¹

Figur 6.4. Andel menn som hadde oppløst første samliv innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960

Vi benytter varighet av samlivet som tidsakse i en multivariat analyse av oppløsningsintensiteten. Resultatene av analysen er gjengitt i tabell 6.4.

Tabellen viser at tilbøyeligheten til å oppløse første samliv er vel tre ganger så høy i 1960-kohorten som i 1945-kohorten. Dette henger bl.a. sammen med at langt flere av samlivene i den yngste kohorten er samboerforhold. Ved kontroll for samlivstype vil forskjellen mellom kohortene gå ned (ikke vist).

Religiøst aktive har lavere oppløsningsrisiko

Religiøst aktive har en signifikant lavere tilbøyelighet til å oppløse første samliv enn religiøst inaktive. Selv om luthersk kristendom ikke forbyr skilsmisse, er det liten tvil om at holdningen til skilsmisse er mer restriktiv i kristne kretser. En del av den observerte sammenhengen skyldes trolig at aktive kristne hyppigere velger ekteskap som samlivsform, altså

¹ For kvinnene er andelen med oppløsningserfaring 24 prosent i 28-årsalderen for 1960-kohorten og 8 prosent i samme alder for 1945-kohorten. I alder 43 år har 25 prosent av kvinnene i 1945-kohorten opplevd et samlivsbrudd.

Tabell 6.4. Relative intensiteter for oppløsning av første samliv.¹ Menn født 1945 og 1960

	Begge		1945		1960	
	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2
KOHORT						
1945	1	1				
1960	3.25 (***)	3.13 (***)				
OPPVEKSTSTED						
Spredtbygd	.84		.71		1.00	
Annet	1		1		1	
Stor by	1.43		1.34		1.52	
LANDSDEL						
Oslo og Akershus	1.00	1.25	1.06	1.35	.93	1.15
Østlandet ellers	1	1	1	1	1	1
Agder og Rogaland	.95	.94	.91	.95	.96	.96
Vestlandet	.77	.84	.57	.58	.91	1.02
Trøndelag	.83	.93	1.07	1.14	.62	.71
Nord-Norge	1.08	1.03	.64	.65	1.48	1.48
SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN						
Ufaglært arbeider	.76	.64	.70	.52	.74	.72
Faglært arbeider/lavere funksjonær	.77	.79	.58	.53	.92	.98
Midlere og høyere funksjonærer	1	1	1	1	1	1
Bonde/fisker (selvstendig)	1.06	.88	1.20	.81	.90	.87
ANTALL SØSKEN						
0	1.30		1.07		1.51	
1-2	1		1		1	
3+	1.01		.88		1.11	
RELIGIØS AKTIVITET						
0 ganger	1.90	1.92	1.93	2.03	1.80	1.77
1-2 ganger	1	1	1	1	1	1
3+ ganger	.92 (***)	.93 (***)	.86 (**)	.93 (**)	1.04	1.02
UTDANNINGSNIVÅ						
Grunnskole		1.57		1.97		1.30
Videregående skole		1		1		1
Universitet og høyskole		1.09 (*)		1.25 (*)		.98
AKTIVITETSSTATUS						
Ikke-aktiv		1		1		1
Arbeid		.41		.25		.51
Utdanning		.52 (***)		.26 (**)		.69
-2LN LIKELIHOOD	2778.64	2763.68	1344.19	1328.44	1412.04	1408.80
D.F.	28	28	27	27	24	24
N	1245	1247	673	674	572	573

¹ Referansekategori for hver faktor er gitt relativ intensitet 1, notert uten desimaler.

* p < 0.05 ** p < 0.01 *** p < .001

den samlivsformen som er mest resistent mot oppløsning. I den yngste kohorten er effekten av religiøsitet ikke statistisk signifikant, noe som kan bety at normen mot samlivsoppløsning er i ferd med å svekkes i kristne miljøer. Det kan også tenkes at effekten av religiøsitet avtar over kohortene fordi samboerforhold er svakere beskyttet av religiøse normer enn ekteskap.

Oppløsningstilbøyeligheten er videre større blant menn som vokste opp i bymessige strøk enn blant menn som vokste opp på landet. Sammenhengen er imidlertid ikke statistisk signifikant. Det er kjent fra skilsmissemforskningen at skilsmisser er mer utbredt i tettbygde strøk og storbyer enn i grisgrendte strøk (Noack og Keilman 1993).

Lavt utdannede har høyere oppløsningsrisiko
 Utdanningsnivå har stort sett en invers sammenheng med oppløsningsintensiteten, dvs. at intensiteten er størst på det laveste utdanningsnivået. Det er en svak tendens til at intensiteten også er noe høyere på høyskole-/universitetsnivå for 1945-kohorten. Dette faller sammen med at tilbøyeligheten til oppløsning blant menn med funksjonær-bakgrunn jamført med arbeiderbakgrunn er høyere i denne kohorten (ikke statistisk signifikant). Hovedtendensen er likevel at risikoen for samlivsbrudd er størst blant personer med utdanning på grunnskolenivå.

I den forbindelse er det verdt å minne om at tilbøyeligheten til å inngå samliv (særlig direkte ekteskap) er størst blant menn med høy utdanning.

"Ikke-aktive" menn er mer utsatt for samlivsoppløsning

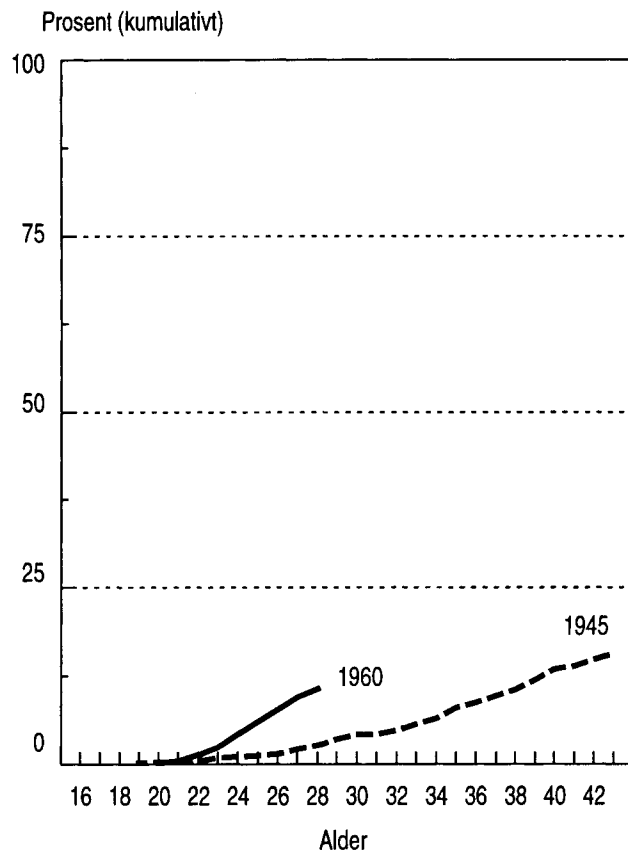
Situasjonen er den "motsatte" av situasjonen for samlivsinngåelse, også når det gjelder effekten av *aktivitetsstatus*. Mens tilbøyeligheten til å inngå samliv er størst for de yrkesaktive, er risikoen for samlivsbrudd størst blant de "ikke-aktive". Det er en kjent forestilling at samlivet oftere sprekker når mannen blir arbeidsløs. Familieøkonomien svekkes, og det blir flere uoverensstemmelser mellom partene (Berg Sørensen 1984). Våre data styrker inntrykket av at dette er en forestillingen med rot i virkeligheten. Liknende funn er f.eks. gjort i Vest-Tyskland (Koch 1993). Det kan imidlertid ikke utelukkes at deler av effekten kan skrive seg fra felles bakenforliggende årsaker både til samlivsoppløsning og til utstøting fra arbeidslivet (f.eks. psykiske problemer eller alkoholisme).

Inngåelse av samliv nummer to

Figur 6.5 viser andelen av alle menn født i 1945 og 1960 som innleder samliv nummer to innen ulike aldre. I 28-årsalderen er denne andelen 11 prosent for 1960-kohorten og 3 prosent for 1945-kohorten. I 43-årsalderen har 16 prosent av den eldste kohorten innledet samliv nummer to.¹

Vi har foretatt hasardrate-analyser av hvordan tilbøyeligheten til å innlede andre samliv påvirkes av forskjellige bakgrunnsfaktorer (tabell 6.5). Bare menn som har oppløst første samliv, inngår i beregningene, og tid siden samlivsoppløsningen utgjør tidsaksen.²

Figur 6.5. Andel menn som hadde inngått andre samliv innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960

1960-kohorten prøver oftere på nytt

Fødselskohort er den eneste faktoren som har en statistisk signifikant effekt på inngåelsesintensiteten ($p < .01$). Tilbøyeligheten til å innlede samliv nummer to er om lag 60 prosent høyere i den yngste enn i den eldste kohorten, når øvrige bakgrunnsfaktorer er kontrollert. *Aktivitetsstatus* har en signifikant effekt i 1960-kohorten. Menn fra denne kohorten har fire ganger så høy tilbøyelighet til å inngå samliv for andre gang når de er i arbeid som når de er under utdanning. Ingen andre bakgrunnsvariabler har statistisk signifikante effekter.³

¹ Tilsvarende andeler for kvinner er 15 prosent i 28-årsalderen for 1960-kohorten og 4 prosent i samme alder for 1945-kohorten. I 43-årsalderen er andelen for den eldste kohorten 16 prosent (som for menn).

² For ti respondenter (sju født i 1945 og tre født i 1960) er varigheten fra samlivsslutt til samlivsstart null md. Dette er endret til én md. slik at disse casene blir med i beregningen.

³ I noen modeller er faktorer som barn (har/har ikke), alder ved samlivsslutt og varighet av første samliv tatt inn, men ingen av faktorene var statistisk signifikante.

Tabell 6.5. Relative intensiteter for inngåelse av andre samliv.¹ Menn født 1945 og 1960

	Begge		1945		1960	
	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2
KOHORT						
1945	1	1				
1960	1.62 (**)	1.58 (**)				
OPPVEKSTSTED						
Spredtbygd	.92		.82		.94	
Annet	1		1		1	
Stor by	1.08		.93		1.16	
LANDSDEL						
Oslo og Akershus	1.48	1.55	1.99	1.90	.99	1.05
Østlandet ellers	1	1	1	1	1	1
Agder og Rogaland	1.07	1.07	1.14	1.08	.91	1.09
Vestlandet	.80	.81	1.02	.90	.62	.69
Trøndelag	1.19	1.09	1.55	1.36	.73	.65
Nord-Norge	.95	.91	1.16	1.04	.79	.79
SOSIØKONOMISK BAKGRUNN						
Ufaglært arbeider	1.22	1.20	1.11	1.19	1.30	1.21
Faglært arbeider/lavere funksjonær	1.34	1.28	1.42	1.39	1.16	1.08
Midlere og høyere funksjonærer	1	1	1	1	1	1
Bonde/fisker (selvstendig)	1.13	1.01	1.03	.93	1.35	1.17
ANTALL SØSKEN						
0	1.16		1.16		1.45	
1-2	1		1		1	
3+	.97		.90		1.08	
RELIGIØS AKTIVITET						
0 ganger	.63	.68	.62	.64	.67	.77
1-2 ganger	1	1	1	1	1	1
3+ ganger	.47	.53	.48	.47	.46	.73
UTDANNINGSNIVÅ						
Grunnskole		.85		.85		.73
Videregående skole		1		1		1
Universitet og høyskole		.82		.98		.51
AKTIVITETSSTATUS						
Ikke-aktiv		1		1		1
Arbeid		1.46		1.67		1.20
Utdanning		.92		2.39		.30 (*)
-2LN LIKELIHOOD	1329.53	1325.07	776.14	774.25	541.29	529.97
D.F.	23	23	22	22	20	20
N	280	280	149	149	131	131

¹ Referansekategori for hver faktor er gitt relativ intensitet 1, notert uten desimaler.

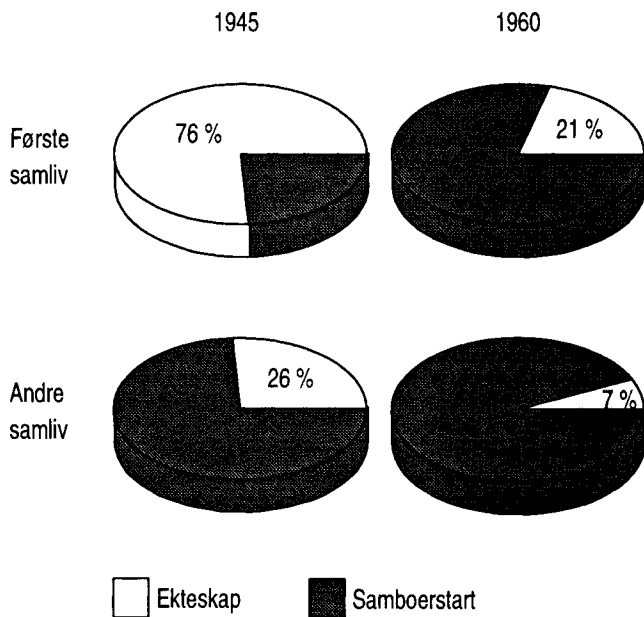
* p < .05 ** p < .01 *** p < .001

Samboerforhold er vanligere i samliv nummer to

Å analysere inngangen i samliv nummer to for ekteskap og samboerforhold hver for seg er forsøkt,

men ble oppgitt pga. for få enheter. I stedet viser vi i figur 6.6 hvordan de to samlivstypene er prosentvis fordelt ved inngangen til henholdsvis første og andre samliv i hver kohort.

Figur 6.6. Direkte ekteskap eller samboerstart i første og andre samliv. Menn født 1945 og 1960

Andelen som inngår samliv ved direkte giftermål, synker fra 76 prosent til 26 prosent i 1945-kohorten og fra 21 prosent til 7 prosent i 1960-kohorten ved overgang fra første til andre samliv. At andre samliv inngås senere og dermed i et mer "samboer-vennlig" klima, kan trolig forklare mesteparten av denne nedgangen. En viss "desillusjoneringseffekt" kan også gjøre seg gjeldende. Å begynne som samboere etter at første ekteskap gikk over styr, kan indikere en mer "forsiktig" eller "forbeholden" start. Et tankekors er det at mange da velger den samlivsformen som har vist seg mest ustabil.

7. Barn

Vi spurte mennene i Familie- og yrkesundersøkelsen om hvilke grunner de trodde menn hadde til å ønske seg barn eller flere barn. Av fem oppgitte alternativer var "barn gir ansvarsfølelse og virker utviklende på en selv" og "å ha barn gir en egen følelse av glede" de to som hyppigst ble valgt. Mellom en tredel og en firedel av mennene valgte hver av disse grunnene. I underkant av en firedel mente at "det er fint å se barn vokse og utvikle seg" var viktigst, mens "det er en tilfredsstillende at slekten fortsetter videre" og "barn gjør at en ikke så lett blir ensom på sine gamle dager" bare ble valgt av henholdsvis vel 10 og 5 prosent av mennene (Statistisk sentralbyrå 1991, tab.5.2.4).

Kvinnene fikk velge mellom de samme alternativene, og deres svar var ganske lik mennenes. Færre kvinner nevnte likevel hensynet til slektens fortsettelse, og flere nevnte at barn gir en følelse av glede (Statistisk sentralbyrå 1991, tab.5.2.3). Dette viser at både menn og kvinner legger mest vekt på den umiddelbare psykiske tilfredsstillelsen ved å få barn, men at noen flere menn enn kvinner betoner en mer langsiktig og overindividuell betydning av barn.

Menn har likevel ikke den samme selvsagte "adgangen" til sine barn som kvinner har. Som regel er det bare gjennom samliv med barnas mor at menn kan regne med å få leve sammen med sine barn daglig. Blir det aldri innledet noe samliv eller tar samlivet slutt, får menn sjelden mer enn en avgrenset samværsrett til barna.

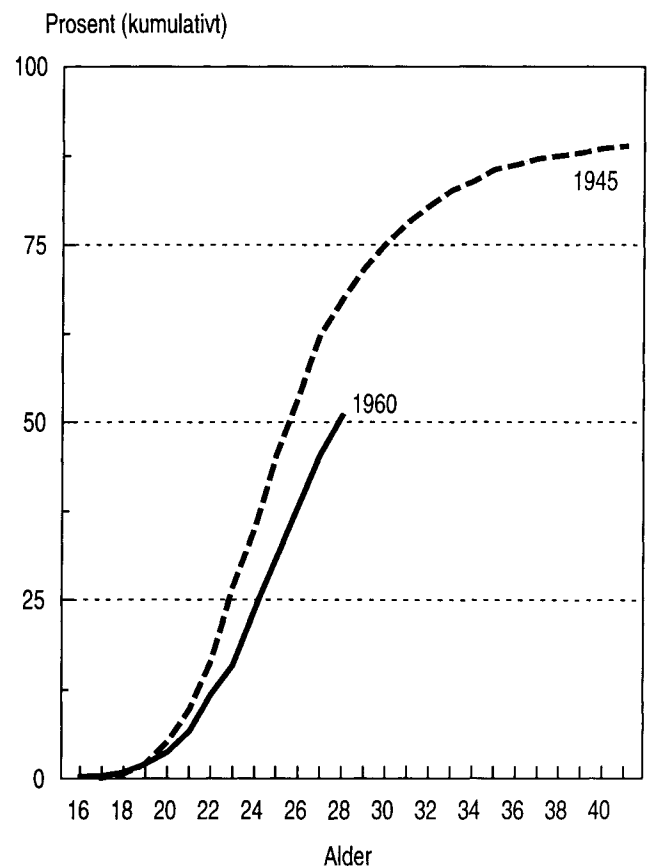
I Familie- og yrkesundersøkelsen ble fedrene spurt om det var noen av barna de var far til, som de aldri hadde bodd sammen med. 4 prosent av fedrene svarte bekreftende på dette. Om lag halvparten av disse ble fedre før de innledet sitt første samliv, mens de andre fikk barnet senere. I alt hadde 9 prosent av fedrene ikke innledet sitt første samliv

innen barnet ble født.¹ En del flyttet åpenbart sammen med moren og barnet senere.

Yngre kohorter utsetter første barn

Figur 7.1 viser andelen av de to mannskohortene som har fått sitt første barn innen ulike aldre. Andelen er langt høyere i den eldste kohorten, og forskjellene øker med alderen. I 28-årsalderen har 67 prosent av 1945-kohorten og 51 prosent av

Figur 7.1. Andel menn som hadde fått sitt første barn innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960

¹ Prosentandelene som refereres i dette avsnittet, gjelder begge kohortene. Andelen var så godt som like i de to kohortene.

1960-kohorten blitt fedre. I begynnelsen av 40-årene har 89 prosent av 1945-kohorten fått barn.

Medianalderen ved første barn er 26,1 år for menn født i 1945 og 28,3 år for menn født i 1960.

Medianalderen for de tilsvarende kvinnekohortene er henholdsvis 23,7 og 25,7 år¹, om lag to og et halvt år lavere.

Tabell 7.1 viser at effekten av *fødselskohort* på første barnsinntensiteten er statistisk signifikant ved kontroll for øvrige bakgrunnsfaktorer. Intensiteten er 40 prosent lavere for den yngste kohorten. Dette må primært tolkes som et uttrykk for at den yngste kohorten utsetter tidspunktet for første barn.

Tabell 7.1. Relative intensiteter for første barns fødsel.¹ Menn født 1945 og 1960

	Begge		1945		1960	
	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2
KOHORT						
1945	1	1				
1960	.59 (***)	.61 (***)				
OPPVEKSTSTED						
Spredtbygd	.90		.87		.96	
Annet	1		1		1	
Stor by	.97		1.15		.76	
LANDSDEL						
Oslo og Akershus	.97	.98	1.03	1.16	.87	.79
Østlandet ellers	1	1	1	1	1	1
Agder og Rogaland	1.22	1.25	1.13	1.12	1.34	1.51
Vestlandet	.96	.98	1.00	1.03	.87	.90
Trøndelag	1.13	1.15	1.08	1.14	1.20	1.16
Nord-Norge	.82	.83 (*)	.90	.94	.68 (*)	.67 (**)
SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN						
Ufaglært arbeider	1.15	1.02	1.15	1.06	1.16	.90
Faglært arbeider/lavere funksjonær	1.28	1.19	1.12	1.09	1.55	1.25
Midlere og høyere funksjonærer	1	1	1	1	1	1
Bonde/fisker (selvstendig)	1.05	.90	1.06	.94	1.01 (*)	.86
ANTALL SØSKEN						
0	.90	.90	1.02	1.03	.55	.53
1-2	1	1	1	1	1	1
3+	1.19 (*)	1.17 (*)	1.14	1.16	1.23 (*)	1.19 (*)
RELIGIØS AKTIVITET						
0 ganger	.86		.84		.89	
1-2 ganger	1		1		1	
3+ ganger	.81		.78		.92	
UTDANNINGSNIVÅ						
Grunnskole		1.05		1.00		1.28
Videregående skole		1		1		1
Universitet og høyskole		.98		1.25		.68 (**)
AKTIVITETSSTATUS						
Ikke-aktiv		1		1		1
Arbeid		1.35		1.19		1.68
Utdanning		.81 (***)		.90		.66 (***)
-2LN LIKELIHOOD	8502.43	8526.50	4937.92	4954.03	3530.14	3515.55
D.F.	28	28	27	27	25	25
N	1420	1426	712	714	708	712

¹ Referanse kategorien for hver faktor er gitt relativ intensitet 1, notert uten desimaler.

* p < .05 ** p < .01 *** p < .001

¹ Dette er et halvt år høyere enn oppgitt i Blom, Noack og Østby (1993) ettersom det nå er lagt en mer presis aldersdefinisjon til grunn.

Menn fra Sørlandet blir tidligere fedre

Landsdel har en signifikant effekt i den yngste kohorten. Tilbøyeligheten til å få første barn tidlig i livet er større for menn oppvokst i Agder/Rogaland og Trøndelag og mindre for menn fra Oslo/Akershus og Nord-Norge enn for menn fra andre deler av landet. Kontrollert for utdanningsnivå og aktivitetsstatus (modell 2) blir effekten statistisk signifikant for begge kohortene kombinert.

Sosioøkonomisk bakgrunn har også en statistisk signifikant effekt på førstebarntintensiteten i den yngste kohorten. Sønner av faglærte arbeidere/lavere funksjonærer har større tilbøyelighet til å bli fedre tidlig i livet enn sønner av midlere/høyere funksjonærer. Trolig skyldes det at denne gruppen går tidligere ut i jobb og innleder første samliv tidligere enn funksjonærssønnene.

Mange søsken gir høyere førstebarntintensitet

Blant menn født i 1960 er førstebarntintensiteten signifikant høyere for menn med mange søsken enn for menn med få eller ingen søsken. Det er kjent fra annen forskning at personer med mange søsken gjerne selv får flere barn (Duncan et al. 1965). Den vanligste forklaringen på dette fenomenet er at livsstil overføres mellom generasjonene. I denne sammenhengen betyr det først og fremst at menn fra 1960-kohorten med mange søsken blir tidligere fedre enn menn med færre søsken.

Lavt utdannede blir tidligere fedre

Videre finner vi at *utdanningsnivå* har en signifikant effekt i 1960-kohorten. Førstebarntintensiteten avtar monotont med utdanningsnivået og er bare vel halvparten så stort på høyskole-/universitetsnivå som på grunnskolenivå. De lavt utdannede i denne kohorten blir altså fedre tidligere enn de høyt utdannede. Det er imidlertid liten grunn til å tro at en større andel av dem vil ende opp som fedre noensinne når en sammenlikner med de høyt utdannede. I den eldste kohorten tok etter hvert de høyt utdannede igjen forspranget som de lavt utdannede hadde (jf. tabell 8.3).

Førstebarntintensiteten i den eldste kohorten er noe høyere for de få som blir fedre etter at de har tatt utdanning på universitetsnivå enn for øvrige menn (ikke statistisk signifikant effekt), men barna kommer likevel senere i livet for de høyt utdannede.

Yrkesaktive har høyere førstebarntintensitet

Aktivitetsstatus er også statistisk signifikant i den yngste kohorten. De sysselsatte har igjen den

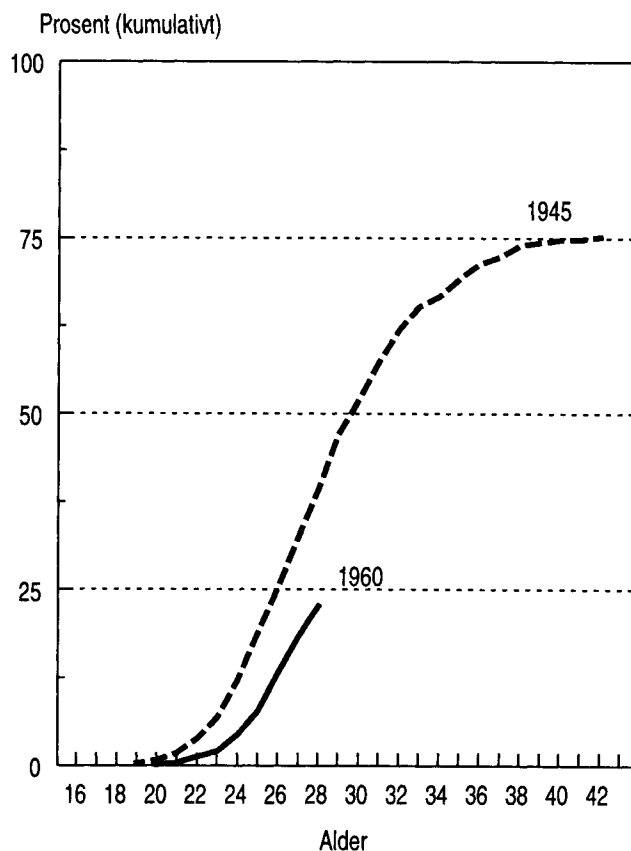
høyeste overgangintensiteten. Den mest nærliggende forklaringen er at yrkesarbeid gir det inntektsgrunnlag som kreves for å forsørge et barn. Tendensen er den samme i den eldste kohorten, men effekten er her ikke statistisk signifikant. At sysselsatte har høyere relativ førstebarntintensitet i 1960- enn i 1945-kohorten, harmonerer godt med at det er i den yngste kohorten at intensiteten er størst på laveste utdanningsnivå. De som går tidlig ut av utdanningssystemet, er gjennomgående raske til å begynne i arbeid.

Vi merker oss ellers at det gjennomgående er i den yngste kohorten at de statistisk signifikante effektene er å finne. Dette henger trolig sammen med at det å bli far innen 28-årsalderen er en mer "eksklusiv" begivenhet i den yngste enn i den eldste kohorten.

1960-kohorten har lavere andrebarntintensitet

Figur 7.2 viser andelen av de to kohortene som har fått sitt andre barn innen ulike aldre.¹ Andelen er

Figur 7.2. Andel menn som hadde fått sitt andre barn innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960

¹ Det bør for ordens skyld nevnes at vi ikke har forsøkt å "luke ut" flerbarnsfødsler i noen av beregningene i dette kapitlet. Tvillinger i første fødsel er f.eks. oppfattet som et førstebarn og et andrebarn. Flerbarnsfødsler omfatter imidlertid snaut én prosent av fødslene.

Tabell 7.2. Relative intensiteter for andre barns fødsel.¹ Menn født 1945 og 1960

	Begge		1945		1960	
	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2
KOHORT						
1945	1	1				
1960	.77 (**)	.77 (**)				
OPPVEKSTSTED						
Spredtbygd	.93	.90	.86	.87	1.26	1.13
Annet	1	1	1	1	1	1
Stor by	1.01	.92	.91	.89	1.26	1.06
LANDSDEL						
Oslo og Akershus	.91		.99		.71	
Østlandet ellers	1		1		1	
Agder og Rogaland	1.15		.98		1.52	
Vestlandet	1.13		1.08		1.35	
Trøndelag	.84		.83		.84	
Nord-Norge	1.00		.95		1.17	
SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN						
Ufaglært arbeider	1.00		1.05		.82	
Faglært arbeider/lavere funksjonær	1.05		1.13		.80	
Midlere og høyere funksjonærer	1		1		1	
Bonde/fisker (selvstendig)	1.12		1.26		.68	
ANTALL SØSKEN						
0	.94	.96	.87	.87	2.03	1.95
1-2	1	1	1	1	1	1
3+	1.31 (**)	1.32 (**)	1.22	1.20	1.60 (*)	1.75 (**)
RELIGIØS AKTIVITET						
0 ganger	.92	.90	.84	.84	1.40	1.54
1-2 ganger	1	1	1	1	1	1
3+ ganger	1.30 (**)	1.34 (**)	1.15 (*)	1.20 (**)	2.51	2.83 (*)
UTDANNINGSNIVÅ						
Grunnskole		1.08		1.13		.87
Videregående skole		1		1		1
Universitet og høyskole		.98		.94		1.51
AKTIVITETSSTATUS						
Ikke-aktiv		1		1		1
Arbeid		1.42		1.12		3.13
Utdanning		1.06		.83		2.32 (*)
-2LN LIKELIHOOD	5163.65	5317.84	3934.23	4063.21	1191.93	1214.20
D.F.	25	21	24	20	22	18
N	978	1005	627	648	351	357

¹ Referanse kategorien for hver faktor er gitt relativ intensitet 1, notert uten desimaler.

* p < .05 ** p < .01 *** p < .001

desidert lavest i 1960-kohorten. Ved utgangen av 28-årsalderen er det bare 23 prosent av mennene i denne kohorten som har rukket å få barn nummer to. I 1945-kohorten er tilsvarende andel 39 prosent i samme alder. 75 prosent av den eldste kohorten har fått sitt andre barn i 43-årsalderen.

Vi finner at ettbarnsfedre i 1960-kohorten har vel 20 prosent lavere "risiko" for å få barn nummer to enn ettbarnsfedre født i 1945. Forskjellen er statistisk signifikant. Dette bør tolkes som et uttrykk for at avstanden i tid mellom barna er signifikant større i den yngste kohorten.

Tabell 7.2 viser nettoeffekten av bakgrunnsfaktorene på andre barnsintensiteten for menn. Estimeringene omfatter bare ettbarnsfedre.

Religiøs aktivitet og mange søsken gir høyere andrebarnsintensitet

Religiøs aktivitet har en signifikant effekt på andrebarnsintensiteten i forventet retning. De religiøst aktive er mer tilbøyelige til å få andre barn enn de religiøst inaktive. Sammenhengen mellom religiøsitet og fruktbarhet er godt dokumentert i litteraturen (Simons 1982, Lesthaeghe og Meekers 1986, Williams og Zimmer 1990). Den første norske familie- og fruktbarhetsundersøkelsen viste også at religiøst aktive får flere barn enn religiøst passive (Brunborg 1984). Her observeres effekten både for den eldste kohorten som skulle ha hatt tid nok til å få andre barn, og for den yngste kohorten.

Antall søsken har en liknende effekt som for første barn: Jo flere søsken, jo høyere tilbøyelighet til å få barn nummer to. Effekten er ikke statistisk signifikant for 1945-kohorten. Den signifikante effekten for 1960-kohorten bør først og fremst tolkes som et uttrykk for at menn med mange søsken i denne kohorten er tidligere ute. Den høye koeffisienten for enebarna i den yngste kohorten er mindre interessant ettersom antall observerte personer bak dette estimatet er svært lavt (faktisk bare 9).

Forskjellig effekt av utdanning i de to kohortene

Utdanningsnivå har ingen statistisk signifikant effekt på andrebarnsintensiteten, men vi merker oss at de ikke-signifikante effektene har forskjellig retning i de to kohortene. I den eldste er tilbøyeligheten til å få andre barn størst på grunnskolenivå, mens effekten i den yngste kohorten er størst på høyskole-/universitetsnivå.

Å få et barn til innen utgangen av 28-årsalderen er dermed svakt assosiert med en privilegert samfunnsposisjon i 1960-kohorten. Sønner av midlere/høyere funksjonærer har da også noe høyere andrebarnsintensitet enn menn fra andre sosiale lag i denne kohorten (ikke signifikant). Dette gir assosiasjoner til den positive effekten av utdanning på tredjebarnsintensiteten som Kravdal (1992) fant for kvinner.

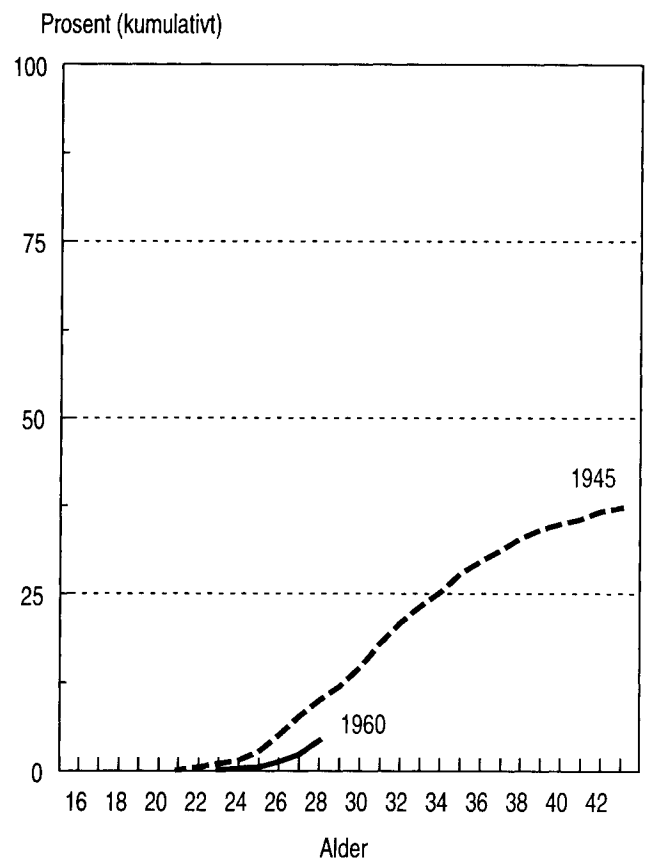
Vi bør imidlertid ikke glemme at tilbøyeligheten til å få første barn innen 28-årsalderen er signifikant høyere på det laveste utdanningsnivået for menn født i 1960. Dette mer enn oppveier den ikkesignifikante utdanningseffekten i motsatt retning på andrebarnsintensiteten i denne kohorten. Det samlede barnetallet i 28-årsalderen er markant lavere for høyt utdannede enn for lavt utdannede¹ menn født i 1960 (Statistisk sentralbyrå 1991, tab.2.2.22).

Aktivitetsstatus påvirker også andrebarnsintensiteten, og det er status som sysselsatt som gir høyest "risiko" for barn nummer to (ikke statistisk signifikant). Men vi merker oss at det å være under utdanning i den yngste kohorten gir høyere andrebarnsintensitet enn det å være "ikke-aktiv" (verken i jobb eller i skole).

Svært få i 1960-kohorten får tre barn før 28-årsalderen

Noen menn går videre fra to til tre barn. I vårt materiale er det først og fremst menn født i 1945 som gjør dette. Vi må her igjen huske at menn født i 1960 ikke observeres etter 28-årsalderen. Figur 7.3 viser hvor stor andel i hver kohort som har fått sitt tredje barn innen ulike aldre.

Figur 7.3. Andel menn som hadde fått sitt tredje barn innen ulike aldre. Menn født 1945 og 1960

I 43-årsalderen har 37 prosent av den eldste kohorten fått barn nummer tre. Bare 4 prosent av den yngste kohorten har fått sitt tredje barn innen utgangen av 28-årsalderen. Vel dobbelt så mange (10 prosent) av mennene i 1945-kohorten har tre barn i denne alderen.

¹ Høyeste utdanningsnivå på intervjudtidspunktet.

Tabell 7.3. Relative intensiteter for tredje barns fødsel.¹ Menn født 1945

	1945	
	Modell 1	Modell 2
OPPVEKSTSTED		
Spredtbygd	.84	
Annet	1	
Stor by	.85	
LANDSDEL		
Oslo og Akershus	.94	.88
Østlandet ellers	1	1
Agder og Rogaland	2.08	2.08
Vestlandet	1.95	1.82
Trøndelag	1.12	1.13
Nord-Norge	1.09	1.00
	(***)	(***)
SOSIØKONOMISK BAKGRUNN		
Ufaglært arbeider	.91	.88
Faglært arbeider/lavere funksjonær	.84	.86
Midlere og høyere funksjonærer	1	1
Bonde/fisker (selvstendig)	.99	.85
ANTALL SØSKEN		
0	1.25	1.26
1-2	1	1
3+	1.27	1.25
RELIGIØS AKTIVITET		
0 ganger	.90	.84
1-2 ganger	1	1
3+ ganger	1.25	1.30
		(*)
MÅNEDER MELLOM 1. OG 2. BARN		
-24		1.32
25-36		1
37+		.74
		(**)
ALDER VED 2. BARNES FØDSEL		
19-25		1.39
26-29		1
30+		.79
		(**)
-2LN LIKELIHOOD	2380.81	2346.19
D.F.	24	26
N	532	532

¹ Referanse kategorien for hver faktor er gitt relativ intensitet 1, notert uten desimaler.

* p < .05 ** p < .01 *** p < .001

av religiøsitet er statistisk signifikant ved kontroll for alder ved andre barns fødsel og tid mellom første og andre barn (modell 2).

Utdanningsnivå og aktivitetsstatus har ikke statistisk signifikante effekter (ikke vist). Effektene av alder ved andre barns fødsel og tid mellom første og andre barn er imidlertid statistisk signifikante (modell 2). Menn født i 1945 har vesentlig høyere tilbøyelighet til å få tredje barn om de får andre barn innen 25-årsalderen og om de to første barna kommer tett. Kravdal (1990) har påvist en tilsvarende effekt for kvinner.

I den yngste kohorten er andelen som får tredje barn, for liten til at det har noen hensikt å analysere begivenheten videre. For den eldste kohorten har vi imidlertid estimert effekten av bakgrunnsvariablene på tredjebarnsintensiteten. Resultatet framgår av tabell 7.3.

Sørlendinger og religiøst aktive har høyere tredjebarnsintensitet

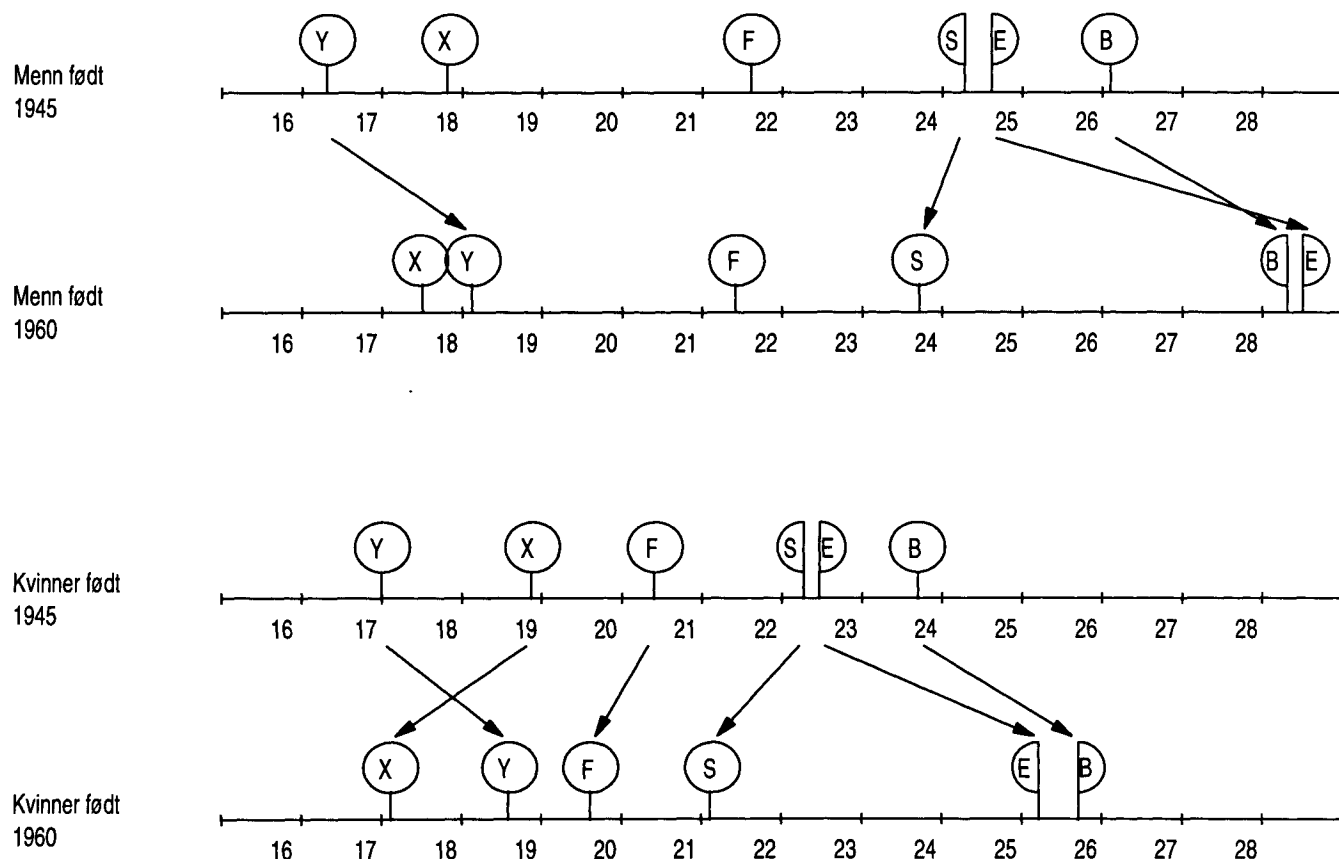
Landsdel har en statistisk signifikant effekt på tredjebarnsintensiteten. Menn født i 1945 og oppvokst på Sør- og Vestlandet har om lag dobbelt så høy tredjebarnsintensitet som menn fra Østlandet. Dessuten er *religiøst aktive* menn mer tilbøyelige til å få det tredje barnet enn religiøst passive. Effekten

8. Avslutning

I dette kapitlet vil vi trekke noen tråder "på tvers" av temaene i kapitlene forut for å få tak i enkelte hovedlinjer i framstillingen. Aktuelle spørsmål er f.eks. når de enkelte begivenhetene skjer i forhold

til hverandre og hvordan dette har endret seg fra 1945- til 1960-kohorten. Det kan også være verd å oppsummere hvordan de forskjellige hendelsene påvirkes av den enkelte bakgrunnsfaktor.

Figur 8.1. Medialaldere for forskjellige hendelser. Menn og kvinner, født 1945 og 1960

Y: Yrkesstart X: Seksuell debut F: Flytting hjemmefra S: Samlivsinngåelse
 E: Ekteskapsinngåelse (i ethvert samliv) B: Første barn

"Frihetsbegrensende" overganger utsettes
I figur 8.1 har vi avmerket langs en aldersakse medianaldrene for de viktigste begivenhetene for den enkelte kohort og for menn og kvinner hver for seg. For ekteskapsinngåelse regner vi med ethvert ekteskap uansett i hvilket samliv det finner sted.¹

Vi ser av figuren at tidspunktet for *yrkesstart* faller senere i den yngste kohorten, antakelig pga. forlengelsen av den obligatoriske skolegangen. Samtidig innledes det *første samlivet* noe tidligere enn før (særlig for kvinnene). Dette fører til at tiden mellom yrkesstart og første samliv blir kortere for begge kjønn (om lag 2 1/2 år kortere).

Vi ser også at tiden fra første samlivsinngåelse til *første barn* øker kraftig (med om lag 3 år). Dette illustrerer at samliv og barnefødsler nå er løsere knyttet sammen. Samlivet står ikke lenger i reproduksjonens tjeneste på samme måte som før, men er i større grad noe som "nytes" for sin egen del (Moxnes 1993). Moderne prevensjonsteknologi og endrede holdninger er trolig noe av bakgrunnen for dette. Samtidig ser vi at samliv og *ekteskap* stort sett faller sammen i tid for den eldste kohorten, mens de for den yngste kohorten er vidt atskilt.

Seksuell debut og *flytting hjemmefra* plasserer seg omtrent uendret i livsløpet for menn. For kvinner har den seksuelle debutalderen og flyttealderen gått ned - hvilket bærer bud om større autonomi og individualisme på et tidligere stadium i livet. Første samliv framskyndes, samtidig som ekteskap og barn - som innebærer forpliktelser og restriksjoner på den individuelle frihet - utsettes. Yngre kohorter har i en viss forstand forsynt seg av de mest "lystbetonte" sidene ved voksenlivet, og latt de mer "tyngre" og begrensende sidene vente. Tiden før "alvoret" virkelig setter inn har blitt forlenget. På en måte har yngre kohorter tatt konsekvensen av det "tvisynet" som H. Holter (1993) - etter å ha gjennomgått en rekke norske meningsmålinger - mener å kunne finne i folks holdning til ekteskapet.

Utdanning forsinker familiedanningen
Avgjørende for når de enkelte hendelsene inntreffer, er tiden som brukes til utdanning. Dette illustreres av tabell 8.1 som viser medianaldere for de forskjellige hendelsene etter utdanningsnivå på intervjutidspunktet. Foruten at utdanning forsinkes

tidspunktet for begivenhetene, vil selvsagt også begivenheter som tidlig ekteskap eller barnefødsel kunne forhindre videre utdanning, dvs. at årsaksretningen er omvendt. Begge forhold har sammenheng med at full tids utdanning er et "prosjekt" som ikke alltid så lett lar seg kombinere med annen virksomhet.

Tabell 8.1. Medianaldere for forskjellige hendelser, etter høyeste utdanningsnivå på intervjutidspunktet. Menn født 1945 og 1960

	1945	1960
YRKESSTART	16.3	18.1
Grunnskole	14.9	16.1
Videregående skole	16.1	17.8
Universitet og høyskole	19.6	19.9
SEKSUELL DEBUT	17.8	17.5
Grunnskole	16.8	16.4
Videregående skole	17.8	17.3
Universitet og høyskole	18.2	18.3
FLYTTING HJEMMEFRA	21.6	21.4
Grunnskole	22.3	21.3
Videregående skole	22.0	21.8
Universitet og høyskole	20.4	20.8
SAMLIVSINNGÅELSE	24.3	23.7
Grunnskole	24.0	22.6
Videregående skole	24.2	23.3
Universitet og høyskole	24.5	25.0
EKTESKAPSINNGÅELSE		
(i ethvert samliv)	24.6	28.5
Grunnskole	24.2	27.9
Videregående skole	24.5	(28.7)
Universitet og høyskole	24.8	..
FØRSTE BARN	26.1	28.3
Grunnskole	25.2	26.1
Videregående skole	25.8	27.4
Universitet og høyskole	26.6	..

Tabell 8.1 viser at alder ved yrkesstart, seksuell debut, første barn, samlivs- og ekteskapsinngåelse stiger jo høyere utdanning mannen har.

Alderen for flytting hjemmefra, derimot, synker med utdanningsnivået. Tabellen viser at det er de høyest utdannede menn som flytter tidligst hjemmefra.² Det må henge sammen med at en del av dem som senere tar utdanning på høyeste nivå, flytter mens de ennå er tenåringer med lav utdanning.

¹ Medianalderen ved første ekteskapsinngåelse er da 24,6 år for menn født i 1945, 28,5 år for menn født i 1960, 22,5 år for kvinner født i 1945 og 25,2 år for kvinner født i 1960. Dette er et halvt år høyere enn oppgitt for kvinner i Blom, Noack og Østby (1993) ettersom det nå er lagt en mer presis aldersdefinisjon til grunn. Øvrige medianaldere er oppgitt i kap. 3-7 og for menn også i tabell 8.1.

² Dette korresponderer med Texmons (1992) funn. Hun benytter utdanning på intervjutidspunktet som fast kovariat i en hasardrateregresjon.

Motivet for flyttingen kan nettopp være å begynne på videregående- og høyere skoler som ikke ligger på hjemstedet. Dermed er det den tidlige flyttingen som bidrar til at de får høyere utdanning. Andre menn som ikke fortsetter på skolen, behøver ikke å flytte like tidlig.

I den yngste kohorten ser det ut til at også lavt utdannede menn flytter forholdsvis tidlig hjemmefra. Deres median flyttealder er lavere enn de middels høyt utdannedes. Dette kan ha sammenheng med at de inngår samliv og får barn tidlig.

Men selv om utdanning bidrar til å forsinke tidspunktet for familiedanning, viser beregningene også at overgangsintensitetene i de fleste tilfeller øker med utdanningsnivået (unntatt for oppløsning av første samliv og for første samlivsinngåelse/ første barn for den yngste mannskohorten). Dette viser at de menn som utsetter en begivenhet til de har tatt høyere utdanning, gjennomgående har høyere tilbøyelighet til å oppleve begivenheten enn personer på lavere utdanningsnivåer.

Jobb framskynder familiedanningen

På samme måte som utdanning forsinker familiedanningen blant menn, bidrar inntektsgivende arbeid til å framskynde den. Såvel tilbøyeligheten til å flytte hjemmefra, inngå første samliv som til å få første barn er signifikant høyere for sysselsatte menn enn for menn i andre aktivitetsstatuser. Ved å være yrkesaktive blir menn i stand til å oppfylle sin tradisjonelle rolle i familien, forsørgerrollen. Det er trolig derfor sysselsetting har denne effekten for menn.

Den tette koplingen mellom inntektsgivende arbeid og familiedanning understrekes av at tilbøyeligheten til å *oppløse samliv* er vel dobbelt så høy for "ikke-aktive" som for sysselsatte menn. "Ikke-aktiv" vil hovedsakelig si arbeidsløs eller i verneplikts-tjeneste for menns vedkommende, mens det for kvinner også inkluderer hjemmearbeid og svangerskapspermisjon.

Også data fra Danmark viser at yrkesarbeid er sentralt for menns familiedanning. Jo lengre tid en mann har vært arbeidsledig, jo sjeldnere gifter han seg og jo hyppigere skiller han seg (Nygaard Christoffersen 1993).

Situasjonen for kvinner er diametralt motsatt situasjonen for menn. Tabell 8.2 viser effekten av aktivitetsstatus og andre bakgrunnsvariabler på

tilbøyeligheten til å flytte hjemmefra, inngå første samliv, oppløse første samliv og til å bli gravid¹ med første barn for kvinner født i 1945 og 1960.

Effekten av aktivitetsstatus er i alle modellene statistisk signifikant. For flytting hjemmefra, samlivsinngåelse og unnfangelse av første barn er det som "ikke-aktive" at kvinnene er mest tilbøyelige til å oppleve begivenheten. Motsatt er risikoen for samlivsoppløsning størst når kvinnene er i lønnet arbeid eller i utdanning. At kvinner ble yrkesaktive og fikk egen inntekt, er i amerikansk forskning antatt å være en viktig faktor bak økningen i skilsmissetilbøyeligheten (Cherlin 1981). Det kan for øvrig godt tenkes at kvinner som finner samlivsforholdet ustabil, styrker sin yrkestilknytning for å foregripe et eventuelt brudd.

Effekten av aktivitetsstatus på viktige livsløpsbegivenheter er altså forskjellig for menn og kvinner. Det ser derfor ut til at samlivsrelasjonen mellom kjønnene fremdeles i stor grad er basert på et komplementært bytte. Så lenge menn fortsetter å bistå kvinner og barn med midler til underhold, synes det å være utsikter til at menn vil beholde en sentral plass i familien. Mister de arbeidet sitt, øker imidlertid sjansen for at de også vil miste familien.

Betydningen av andre faktorer

Her følger en kort oppsummering av hvilke funn vi har gjort med hensyn til effekten av andre bakgrunnsvariabler.

Sosioøkonomisk bakgrunn virker sterkt på tilbøyeligheten til å avslutte utdanning og begynne i jobb. Menn med arbeiderbakgrunn og sønner av bønder og fiskere avslutter utdanningen tidligere² og går tidligere ut i arbeid enn sønner av midlere og høyere funksjonærer. Funksjonærsønnene er på sin side raskere til å flytte hjemmefra. De må tidligere bort fra hjemmet for å fortsette utdanningen, mens sønner av arbeidere, bønder og fiskere får arbeid på hjemstedet og kan utsette flyttingen.

En liknende mekanisme kan forklare effekten av *oppvekststed* (urbaniseringsgrad). Tilbøyeligheten til begynne i arbeid er størst i grisevredte strøk (og i noen grad også i storbyer), samtidig som tilbøyeligheten til å flytte hjemmefra nettopp er minst på de samme stedene. Vi antar at flere lokale arbeidsmuligheter for menn i sentrum og periferi bidrar til å forsinke utflyttingen. Oppvekst i storby bidrar for øvrig også til å framskynde seksuell debut.

¹ Kvinner går gjerne ut av arbeidet i tiden før barnet blir født. Effekten av aktivitetsstatus i barnets fødselsmåned har derfor en "kunstig" høy intensitet i statusen som "ikke-aktiv". Vi valgte derfor i stedet å estimere effekten på tidspunktet ni måneder før fødselen.

² Vist i analyser av datamaterialet som ikke er gjengitt her.

Tabell 8.2. Relative intensiteter for forskjellige hendelser.¹ Kvinner født 1945 og 1960

	Flytting hjemme- fra	Første samliv	Direkte ekteskap (1. samliv)	Samboer- forhold (1. samliv)	Oppløs- ning av 1. samliv	Unnfang- else av 1. barn
KOHORT						
1945	1	1	1	1	1	1
1960	1.43 (***)	1.22 (**)	.39 (***)	5.70 (***)	2.89 (***)	.76 (***)
OPPVEKSTSTED						
Spredtbygd	1.08	.97				
Annet	1	1				
Stor by	.91	1.00				
LANDSDEL						
Oslo og Akershus			.93	1.17	1.32	.99
Østlandet ellers			1	1	1	1
Agder og Rogaland			1.58	.66	.66	1.11
Vestlandet			.88	1.09	.81	.97
Trøndelag			1.03	1.54	.95	1.13
Nord-Norge			.96 (**)	1.16 (**)	1.31 (*)	1.00
SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN						
Ufaglært arbeider	1.04	1.19	1.23	1.13	.64	1.26
Faglært arbeider/lavere funksjonær	.91	1.09	1.16	.99	.96	1.16
Midlere og høyere funksjonærer	1	1	1	1	1	1
Bonde/fisker (selvstendig)	1.05	1.06	.97	1.05	.65 (*)	1.05
ANTALL SØSKEN						
0	.94		1.08	.80		1.11
1-2	1		1	1		1
3+	1.20 (**)		.95	1.13		1.15
RELIGIØS AKTIVITET						
0 ganger		1.11	1.02	1.16	1.22	
1-2 ganger		1	1	1	1	
3+ ganger		.84 (**)	1.17	.38 (***)	.75	
UTDANNINGSNIVÅ						
Grunnskole	.63	1.13	1.05	1.23	1.22	1.30
Videregående skole	1	1	1	1	1	1
Universitet og høyskole	1.55 (***)	1.31 (*)	1.30	1.35 (*)	.80	1.04 (*)
AKTIVITETSSTATUS						
Ikke-aktiv	1	1	1	1	1	1
Arbeid	.64	.55	.39	.85	1.43	.68
Utdanning	.40 (***)	.22 (***)	.13 (***)	.36 (***)	1.52 (*)	.24 (***)
-2LN LIKELIHOOD						
D.F.	8790.55	8801.73	4991.52	4734.39	2975.79	8224.51
N	25	25	30	30	30	29
	1177	1194	1192	1192	1101	1195

¹ Referanse kategorien for hver faktor er gitt relativ intensitet 1, notert uten desimaler.

* p < .05 ** p < .01 *** p < .001

Landsdel virker inn på tilbøyeligheten til å inngå direkte ekteskap (dvs. uten forutgående samboerforhold), å få første barn og til å få barn nummer tre. Det er menn vokst opp på Sørlandet som utmerker seg ved høyere intensiteter på disse områdene. Vi ser her konturene av en moralsk/kulturell dimensjon. Det er verd å merke seg at landsdel har denne effekten også etter at forskjeller i religiøsitet er kontrollert.

Antall søsken påvirker både yrkesstart og flytting hjemmefra. Mange søsken bidrar til at menn begynner tidligere i arbeid og bryter tidligere opp hjemmefra. Trengsel og knapphet på ressurser i oppveksthjemmet kan trolig forklare begge disse fenomenene. Det kan også tenkes at emosjonelle bindinger mellom barn og foreldre virker sterkere i små enn i store familier. Å ha mange søsken bidrar likeledes til å høyne første- og andre barnsintensi-

teten. Her er det sannsynligvis tilbøyeligheten til å gjenta deler av foreldrenes livsstil som gjør seg gjeldende.

Religiøs aktivitet har karakteristiske virkninger på den demografiske atferden. Religiøst aktive menn har f.eks. senere seksuell debut, lavere preferanse for samboerforhold og mindre tilbøyelighet til å oppløse første samliv enn andre menn. På den annen side er religiøst aktive mer tilbøyelige til å få barn nummer to når de først har fått barn nummer én.

Lavt utdannede menn danner litt sjeldnere egen familie

Det er lett å miste oversikten over "sluttresultatet" når det gjelder familiedanningen i en slik gjennomgang av enkeltfaktorerens innflytelse. Vi vil derfor til slutt søke å besvare spørsmålet: Hvem stifter ikke familie?

Oppmerksomheten må da konsentreres om den eldste kohorten, ettersom den yngste kohorten ikke har kommet til vegs ende i etableringen av familie i 28-årsalderen (særlig ikke mennene). F.eks. vil

andelene som aldri har stiftet familie etter utdanningsnivå, hovedsakelig avspeile hvordan utdanning "forsinker" familiedanningen. I tabell 8.3 er derfor andelene som noensinne har levd i samliv, noensinne har giftet seg og som noensinne har fått barn, bare presentert for den eldste kohorten.

Tabellen viser at det å mangle erfaring fra egen familiedanning er svakt mer karakteristisk for høyt utdannede enn lavt utdannede kvinner. Sammenhengen er imidlertid ikke statistisk signifikant for noen av indikatorene.

For menn er situasjonen omvendt. Her *synker* andelen aldri i samliv, aldri gift og aldri fått barn med henholdsvis 7, 8 og 5 prosentpoeng fra laveste til høyeste utdanningsnivå. De to første sammenhengene er statistisk signifikante på .05-nivå (kji-kvadrattest). For menn er det altså de lavest utdannede som er overrepresentert blant dem som aldri stifter familie. En svensk undersøkelse viser også at menn med lav sosioøkonomisk status oftere er uten familieerfaring enn menn med høy sosioøkonomisk status (Statistiska centralbyrå 1990).

Tabell 8.3. Samlivsinngåelse, ekteskapsinngåelse (i ethvert samliv) og første barn, etter høyeste utdanningsnivå på intervju tidspunktet. Menn og kvinner født 1945

Kjønn Utdanning	Samlivsinngåelse			Ekteskapsinngåelse			Første barn		Tallet på personer som svarte	
	I alt	I samliv	Aldri i samliv	I alt	Gift	Aldri gift	I alt	Har barn		Aldri fått barn
MENN										
Alle	100	95	5	100	90	10	100	89	11	766
Grunnskole	100	90	10	100	85	15	100	86	14	145
Videregående skole	100	96	4	100	92	8	100	89	11	410
Universitet og høyskole	100	97	3	100	93	7	100	91	9	211
		(p < .05)			(p < .05)			(ikke sign.)		
KVINNER										
Alle	100	98	2	100	95	5	100	93	7	547
Grunnskole	100	98	2	100	97	3	100	94	6	116
Videregående skole	100	98	2	100	95	5	100	93	7	302
Universitet og høyskole	100	95	5	100	91	9	100	93	7	129
		(ikke sign.)			(ikke sign.)			(ikke sign.)		

Selv om utdanning i første instans forsinket familiedanningen, vil utdanning likevel bidra til å øke andelen med familie blant menn. Mekanismen er selvsagt at høy utdanning konverteres til sikre og inntektsbringende jobber senere i livet, jobber som øker sjansene på samlivs-/ekteskapsmarkedet.

Vi har også undersøkt hvordan de tre "familieindikatorer" fordeler seg etter andre bakgrunnsvariabler og finner at menn uten familieerfaring født i 1945 er svakt overrepresentert i spredtbygde strøk, blant sønner av bønder og fiskere, i Trøndelag/Nord-Norge og blant religiøst passive (ikke vist).¹ Bare (den bivarierte) sammenhengen mellom disse indikatorene og religiøsitet er statistisk signifikant.

For menn er situasjonen dermed at høy utdanning og god forankring på arbeidsmarkedet utgjør den sikreste garantien for i det hele tatt å ha en familie. Når menn anklages for å neglisjere familien ved å utfolde for stor energi i utdanning og arbeid, angripes dermed -pussig nok - et av de viktigste fundamentene for deres familieliv.

¹ Dette er igjen "motsatt" av hva vi finner for kvinner. Kvinner uten familieerfaring (samliv, ekteskap, barn) født i 1945 er noe oftere religiøst aktive, døtre av midlere/høyere funksjonærer, oppvokst i storby og fra Østlandet (ikke vist). Sammenhengene er *ikke* statistisk signifikante.

Litteratur

- Astrachan, Anthony (1989): Men and the New Economy. I Michael S. Kimmel og Michael A. Messner: *Men's Lives*. Macmillan Publishing Company, New York.
- Barstad, Anders (1992): Sosial kontakt: Flere bor alene, men mindre ensomhet? *Samfunnsspeilet*, nr. 1, 6. årg. Statistisk sentralbyrå.
- Berg Sørensen, Torben (1984): *Fyret! Arbeidsløse mænds erfaringer*. Tiderne Skifter, København.
- Bernard, Jessie (1989): The Good Provider Role: Its Rise and Fall. I Michael S. Kimmel og Michael A. Messner: *Men's Lives*. Macmillan Publishing Company, New York.
- Blackie, Senga og David Clark (1987): Men in marriage counselling. I Charlie Lewis og Margaret O'Brien (eds.): *Reassessing Fatherhood*. Sage Publications, London.
- Blom, Svein og Ola Listhaug (1988): Familie og livskvalitet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 29. årg. ss. 5-28.
- Blom, Svein (1994): Marriage and Cohabitation in a Changing Society: Experience of Norwegian Men and Women Born in 1945 and 1960. *European Journal of Population*, vol. 9, pp. 143-173.
- Blom, Svein og Turid Noack (1992): Dokumentasjonsrapport for Familie- og yrkesundersøkelsen 1988. *Interne notater 92/4*. Statistisk sentralbyrå, Oslo.
- Blom, Svein, Turid Noack og Lars Østby (1993): Giftermål og barn -bedre sent enn aldri? *Sosiale og økonomiske studier* 81. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.
- Brunborg, Helge (1984): An Economic Model of Fertility, Sex and Contraception. *Samfunnsøkonomiske studier* 56, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.
- Bull, Kirsti Strøm (1990): *Ugift samliv*. Tano, Oslo.
- Cherlin, Andrew (1981): *Marriage, Divorce and Remarriage*. Harvard University Press, Cambridge.
- Duncan, Otis Dudley, Ronald Freedman, J. Michael Coble og Doris P. Slesinger (1965): Marital Fertility and Size of Family of Orientation. *Demography*, vol. 2, pp. 508-515.
- Fracher, Jeffrey og Michael S. Kimmel (1989): Hard Issues and Soft Spots: Counseling Men about Sexuality. I Michael S. Kimmel og Michael A. Messner: *Men's Lives*. Macmillan Publishing Company, New York.
- Garfinkel, Perry (1989): Male Friendship: No Man's Land. I Michael S. Kimmel og Michael A. Messner: *Men's Lives*. Macmillan Publishing Company, New York.
- Hoem, Britta og Jan M. Hoem (1992): The Disruption of Marital and Non-Marital Unions in Contemporary Sweden. I James Trussel, Richard Hankinson og Judith Tilton (eds.): *Demographic Applications of Event History Analysis*. Clarendon Press, Oxford.
- Holter, Harriet (1993): Ekteskap og familie - likestilling mellom kvinner og menn. I Bjørn Alstad (red.): *Norske Meninger 1946-93, bd. 2: Norge og nordmenn*. Sigma Forlag, Søreidgrend.
- Koch, Anja (1993): An economic analysis of marital dissolution in West Germany. I Henk A. Becker og Piet L.J. Hermkens (eds.): *Solidarity of Generations. Proceedings of a Symposium held on April 7 and 8, 1993 at Utrecht University, The Netherlands. Volume II*. Thesis Publishers, Amsterdam.

Kravdal, Øystein (1990): Who has a third child in contemporary Norway? *Rapporter 90/6*, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.

Kravdal, Øystein (1992): The Emergence of a Positive Relation Between Education and Third Birth Rates in Norway with Supportive Evidence from the United States. *Population Studies*, vol. 46, pp. 459-475.

Kvalem, Ingela Lundin, Jon Martin Sundet og Leiv S. Bakketeg (1988): Seksuell debutalder før og nå. *Samfunnsspeilet*, nr. 2, 2. årg. Statistisk sentralbyrå.

Lehne, Gregory K. (1989): Homophobia among Men: Supporting and Defining the Male Role. I Michael S. Kimmel og Michael A. Messner: *Men's Lives*. Macmillan Publishing Company, New York.

Lesthaeghe, Ron og Dominique Meekers (1986): Value changes and the dimensions of familism in the European community. *European Journal of Population*, vol. 2, pp. 225-268.

Mannifest (1989). Førebels status frå mannsrolleutvalet. Forbruker- og administrasjonsdepartementet, Oslo (eg. udatert).

Mastekaasa, Arne (1988): Marital status and mental health: Some recent trends. *Arbeidsnotat 88:5*. Institutt for samfunnsforskning, Oslo.

Mastekaasa, Arne (1991): Ekteskap og psykisk helse - mulige årsaksmekanismer. *Arbeidsnotat 91:6*. Institutt for samfunnsforskning, Oslo.

Mastekaasa, Arne (1992a): Marital status and psychological well-being over the life cycle: Some tentative evidence on selection and marriage effects. Paper prepared for presentation at 3rd National Conference of Sociology, Mortsund, Lofoten, June 18-21, 1992.

Mastekaasa, Arne (1992b): Marriage and Psychological Well-Being: Some Evidence on Selection Into Marriage. *Journal of Marriage and the Family*, vol. 54, pp. 901-911.

Monsen, Ingunn (1993): Utdanningssektoren i vekst og forandring 1950-1991. I *Sosialt utsyn 1993*, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.

Moxnes, Kari (1993): Det tomme ekteskap. *Kronikk i Dagbladet*, 9.2.93

Noack, Turid og Nico Keilman (1993): Familie og husholdning. I *Sosialt utsyn 1993*, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.

NOU 1993: 17: *Levekår i Norge. Er graset grønt for alle?* Norges offentlige utredninger, Finans- og tolldepartementet.

Nygaard Christoffersen, Mogens (1993): Familiens ændring. *Rapport 93:2*. Socialforskningsinstituttet, København.

Næss, Siri (1986): Selvmord, ensomhet og samfunnsutvikling. Notat 86:9, Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning, Oslo.

Olivier, Donald C. og Raymond K. Neff (1976): *LOGLIN 1.0 user's guide*. Harvard University Health Sciences Computing Facility, Boston, MA.

Pleck, Joseph H. (1989): Men's Power with Women, Other Men, and Society: A Men's Movement Analysis. I Michael S. Kimmel og Michael A. Messner: *Men's Lives*. Macmillan Publishing Company, New York.

Rokeach, Milton (1973): *The Nature of Human Values*. The Free Press, New York.

Rubin, Lillian B. (1989): The Approach-Avoidance Dance: Men, Women, and Intimacy. I Michael S. Kimmel og Michael A. Messner: *Men's Lives*. Macmillan Publishing Company, New York.

Sattel, Jack W. (1989): The Inexpressive Male: Tragedy or Sexual Politics? I Michael S. Kimmel og Michael A. Messner: *Men's Lives*. Macmillan Publishing Company, New York.

Simons, John (1982): Reproductive Behaviour as religious practice. I C. Höhn og R. Mackensen (eds.): *Proceedings of an International Union for the Scientific Study of Population seminar, Bad Homburg, April 1980*. Ordina, Liege.

Skrede, Kari (1976): Livssyklus, sosial likhet og sosial endring. En undersøkelse av tre årsklasser norske menn. Yrkesaktivitet og sykkelighet. Notatserie fra yrkeshistorieprosjektet. Utrykt tabellvedlegg til Notat nr. 11. Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning, Oslo.

Statistisk sentralbyrå (1991): *Familie- og yrkesundersøkelsen 1988*. Norges offisielle statistikk NOS B 959, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.

Statistiska centralbyrån (1990): *Män och barn*. Demografiska rapporter 1990:2, Stockholm.

Texmon, Inger (1992): Flytting fra foreldrehjemmet. I Arbeider utført i Statistisk sentralbyrå presentert ved 10. nordiske demografiske symposium i Lund, Sverige 12-14. august 1992. *Arbeidsnotat fra Avdeling for personstatistikk, Befolkning og levekår*, 4/1992, del 2. Statistisk sentralbyrå, Oslo.

Texmon, Inger (1993): Flytting fra foreldrehjemmet. I *Sosialt utsyn 1993*, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.

Thompson, Edward H. Jr. og Joseph H. Pleck (1987): The Structure of Male Role Norms. I Michael S. Kimmel (ed.): *Changing Men*. Sage Publications, California.

Tiefer, Leonore (1987): In Pursuit of the Perfect Penis: The Medicalization of Male Sexuality. I Michael S. Kimmel (ed.): *Changing Men*. Sage Publications, California.

Trussel, James og Charles Hammerslough (1983): A Hazards-Model Analysis of the Covariates of Infant and Child Mortality in Sri Lanka. *Demography*, vol. 20, pp. 1-26.

Williams, Linda B. og Basil G. Zimmer (1990): The Changing Influence of Religion on U.S. Fertility: Evidence From Rhode Island. *Demography*, vol. 27, pp. 475-481.

**Utkommet i serien Rapporter fra Statistisk sentralbyrå
etter 1. juli 1993 (RAPP)
Issued in the series Reports from Statistics Norway
since 1 July 1993 (REP)
ISSN 0332-8422**

Nr. 93/7 Dennis Fredriksen og Gina Spurkland: Framskrivning av alders- og uføretrygd ved hjelp av mikrosimuleringsmodellen MOSART. 1993-58s. 90 kr ISBN 82-537-3945-1 - 93/20 Dag Kolsrud: Stochastic Simulation of KVARTS91. 1993-70s. 95 kr ISBN 82-537-3952-4 - 93/23 Torbjørn Eika: Norsk økonomi 1988-1991: - Hvorfor steg arbeidsledigheten så mye? 1993-38s. 75 kr ISBN 82-537-3912-5 - 93/24 Kristin Rypdal: Anthropogenic Emissions of the Greenhouse Gases CO₂, CH₄ and N₂O in Norway A Documentation of Methods of Estimation, Activity Data and Emission Factors. 1993-65s. 90 kr ISBN 82-537-3917-6 - 93/25 Skatter og overføringer til private Historisk oversikt over satser mv. Årene 1975-1993. 1993-75s. 90 kr ISBN 82-537-3922-2 - 93/26 Thor Olav Thoresen: Fordelingsvirkninger av overføringene til barnefamilier Beregninger ved skattemodellen LOTTE. 1993-42s. 75 kr ISBN 82-537-3923-0 - 93/27 Odd Frank Vaage: Holdninger til norsk utviklingshjelp 1993. 1993-41s. 75 kr ISBN 82-537-3931-1 - 93/28 Kjetil Sørli: Bofasthet, flytting og utdanningsnivå i kommunene Åtte årskull fulgt gjennom aldersfasen 15-35 år Del 1: Østlandet. 1993-174s. 115 kr ISBN 82-537-3935-4 - 93/29 Kjetil Sørli: Bofasthet, flytting og utdanningsnivå i kommunene Åtte årskull fulgt gjennom aldersfasen 15-35 år Del 2: Sørlandet og Vestlandet. 1993-179s. 115 kr ISBN 82-537-3936-2 - 93/30 Kjetil Sørli: Bofasthet, flytting og utdanningsnivå i kommunene Åtte årskull fulgt gjennom aldersfasen 15-35 år Del 3: Trøndelag og Nord-Norge. 1993-165s. 115 kr ISBN 82-537-3937-0	Nr. 93/31 Erling Holmøy, Torbjørn Hægeland, Øystein Olsen og Birger Strøm: Effektive satser for næringsstøtte. 1993-178s. 115 kr ISBN 82-537-3947-8 - 94/1 Torstein Bye, Ådne Cappelen, Torbjørn Eika, Eystein Gjelsvik og Øystein Olsen: Noen konsekvenser av petroleumsvirksomheten for norsk økonomi. 1994-54s. 95 kr ISBN 82-537-3956-7 - 94/2 Wenche Drzwi, Lisbeth Lerskau, Øystein Olsen og Nils Martin Stølen: Tilbud og etterspørsel etter ulike typer arbeidskraft. 1994-56s. 95 kr ISBN 82-537-3950-8 - 94/3 Hilde-Marie Branæs Zakariassen: Tilbud av arbeidskraft i Norge En empirisk analyse på kvartalsdata for perioden 1972 til 1990. 1994-100s. 110 kr ISBN 82-537-3958-3 - 94/4 Resultatkontroll jordbruk 1993 Tiltak mot avrenning av næringsalter og jorderosjon. 1994-96s. 95 kr ISBN 82-537-3966-4 - 94/5 Haakon Vennemo: A Growth Model of Norway with a Two-way Link to the Environment. 1994-57s. 95 kr ISBN 82-537-3985-0 - 94/6 Odd Frank Vaage: Feriereiser 1992/93. 1994-49s. 80 kr ISBN 82-537-3983-3 - 94/7 Magnar Lillegård: Prisindekser for boligmarkedet. 1994-31s. 80 kr ISBN 82-537-3992-3 - 94/8 Grete Dahl, Else Flittig og Jorunn Lajord: Inntekt, levekår og sysselsetting for pensjonister og stønadsmottakere i folketrygden. 1994-57s. 95 kr ISBN 82-537-3998-2 - 94/9 Leif Brubakk: Estimering av en makrokonsumfunksjon for ikke-varige goder 1968-1991. 1994-42s. 80 kr ISBN 82-537-4003-4 - 94/10 Marie Arneberg og Thor Olav Thoresen: Syke- og fødselspenger i mikrosimuleringsmodellen LOTTE. 1994-37s. 80 kr ISBN 82-537-4026-3

Nr. 94/11 Klaus Mohn: Monetarism and Structural Adjustment - The Case of Mozambique. 1994-48s. 80 kr ISBN 82-537-4005-0 - 94/12 Tom Langer Andersen, Ole Tom Djupskås og Tor Arnt Johnsen: Kraftkontrakter til alminnelig forsyning i 1993. 1994-53s. 80 kr ISBN 82-537-4007-7 - 94/14 Asbjørn Aaheim: Inntekter fra utvinning av norske naturressurser Noen teoretiske betraktninger. 1994-30s. 80 kr ISBN 82-537-4022-0 - 94/15 Trine Dale og Arne Faye: Utenlandske statsborgere og Kommunestyre- og Fylkestingsvalget 1991. 1994-100s. 110 kr ISBN 82-537-4025-5 94/16 Tom-André Johansson: En økonometrisk analyse av lagertilpasningen i norske industrisektorer. 1994-46s. 80 kr ISBN 82-537-4027-1	Nr. 94/17 Lasse Sigbjørn Stambøl: Flytting, utdanning og arbeidsmarked 1986-1990 En interaktiv analyse av sammenhengen mellom endringer i flyttetilbøyelighet og arbeidsmarked. 1994-60s. 95 kr ISBN 82-537-4035-2 - 94/18 Anne Brendemoen, Mona I. Hansen og Bodil M. Larsen: Framskrivning av utslipp til luft i Norge En modell-dokumentasjon. 1994-56s. 95 kr ISBN 82-537-4036-0 - 94/19 Erling Holmøy, Gunnar Nordén and Birger Strøm: MSG-5 A Complete Description of the System of Equations. 1994-209s. 155 kr ISBN 82-537-4039-5 - 94/20 Ragnhild Balsvik and Anne Brendemoen: A Computable General Equilibrium Model for Tanzania Documentation of the Model, the 1990 - Social Accounting Matrix and Calibration. 1994-50s. 80 kr ISBN 82-537-4041-7

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
Postboks 8131 Dep.
N-0033 Oslo

Publikasjonen kan bestilles fra:

Statistisk sentralbyrå
Salg- og abonnementservice
Postboks 8131 Dep.
N-0033 Oslo

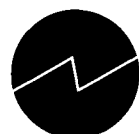
Telefon: 22 86 49 64
22 86 48 87
Telefaks: 22 86 49 76

eller:
Akademika - avdeling for
offentlige publikasjoner
Møllergt. 17
Postboks 8134 Dep.
N-0033 Oslo

Telefon: 22 11 67 70
Telefaks: 22 42 05 51

ISBN 82-537-4054-9
ISSN 0332-8422

Pris kr 95,00

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

